Katarzyna Sagatowska

TRH UMĚLECKÉ FOTOGRAFIE V POLSKU

Bakalařská práce

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Opava 2010

Katarzyna Sagatowska

TRH UMĚLECKÉ FOTOGRAFIE V POLSKU

ART PHOTOGRAPHY MARKET IN POLAND

Bakalařská práce

Obor: Tvůrčí fotografie
Vedoucí práce: Prof. PhDr. Vladimír Birgus
Oponent: Mgr. MgA. Tomáš Pospěch

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Institut tvůrčí fotografie

Opava 2010

Abstrakt

Cílem mojí práce je charakterizovat vývoj trhu s uměleckou fotografií v Polsku od prvních aukcí fotografií v roce 2003 až do současnosti. Tato charakteristika je podložena analýzou činností klíčových účastníků: aukčních domů, sběratelů, galerií a samotných autorů věnujících se fotografii. Práce dále uvádí názory odborníků z oblasti obchodu s uměním a zástupců zmíněných institucí, popisuje také hlavní překážky rozvoje trhu, jeho odhadovanou hodnotu a vyhlídky do budoucna.

klíčová slova:

fotografie, trh umělecké fotografie, trh sběratelské fotografie, aukční dům, galerie, sběratel, sbírka, kolekce, umění, prodej, nákup

Abstract

The aim of this thesis is to present the development of the art photography market in Poland from the first auctions in 2003 till now through the analysis of the performance of its key players: auction houses, collectors, galleries and artists using photography. The thesis is enriched with the opinions of art market experts and representatives of the mentioned institutions. I also describe the main barriers to the development of the market, its estimated value and a prognosis for the future.

key words:

photography, art photography market, art photography collector’s market, auction house, auction, gallery, collector, collection, art, sale, buy

Slezská univerzita v Opavě
Filozoficko-přírodovědecká fakulta v Opavě
Akademický rok: 2009/2010

Studijní program: Filmové, televizní a fotografické
Forma: Kombinovaná
Obor/komb.: Tvůrčí fotografie (TF)

Podklad pro zadání BAKALÁŘSKÉ práce studenta

PŘEDKLÁDÁ:	ADRESA	OSOBNÍ ČÍSLO
SAGATOWSKA Katarzyna	Brazylijska 10Bm.6, 03-946 Warszawa	F507677

TÉMA ČESKY:

T: Trh umělecké fotografie v Polsku

NÁZEV ANGLICKY:

T: Art photography market in Poland

VEDOUCÍ PRÁCE:

Prof. PhDr. Vladimír BIRGUS - ITF

ZÁSADY PRO VYPRACOVÁNÍ:

Charakteristika vývoju trhu s uměleckou fotografií v Polsku od prvních aukcí fotografií v roce 2003 až do současnosti. Tato charakteristika je podložena analýzou činností klíčových účastníků: aukčních domů, sběratelů, galerií a samotných autorů věnujících se fotografii. Práce dále uvádí názory odborníků z oblasti obchodu s uměním a zástupců zmíněných institucí, popisuje také hlavní překážky rozvoje trhu, jeho odhadovanou hodnotu a vyhlídky do budoucna.

SEZNAM DOPORUČENÉ LITERATURY:

HARASYM, Zenon: Stare fotografie. Poradnik kolekcjonera. Wydawnictwo ARKADY, Warszawa 2005.
BAZYLKO, Piotr, MASIEWICZ, Krzysztof: Przewodnik kolekcjonera sztuki najnowszej. Fundacja Bęc Zmiana, Warszawa 2008.
Badger, Gerry: Collecting photography. Mitchel Beazley Ltd., London 2003.
Światłoczułe. Kolekcje fotografii w Muzeum Narodowym w Warszawie. Katalog do wystawy, Warszawa 2009.

Podpis studenta: ..... **Datum:** .....

Podpis vedoucího práce: ..... **Datum:** .....

Podpis vedoucího katedry: ..... **Datum:** .....

(c) IS/STAG , Portál - Podklad kvalifikační práce , F507677 , 20.08.2010 12:53

Poděkování náleží

Prof. PhDr. Vladimíru Birgusovi, za jeho neocenitelnou pomoc při psaní této práce, otevřenost a podporu.

Milanu Biegońovi za trpělivou práci s jejím překladem.

Všem pedagogům Institutu tvůrčí fotografie, kamarádům a kamarádkám, které jsem zde našla, za jejich pomoc a inspiraci.

Paní Ivance Mikolášové za laskavou pomoc a podporu.

Speciálně bych chtěla poděkovat lidem, kteří se se mnou podělili o své zkušenosti, vášně a znalosti z oboru obchodu s uměleckou fotografií v Polsku i ve světě. Jsou to: Agnieszka Czarnecka, Agnieszka Gniotek, Marika Kuźmicz, Marta Kołakowska, Agnieszka Olszewska, Katarzyna Żebrowska, Dariusz Bieńkowski, Wojciech Jędrzejewski, Rafał Kamecki, Piotr Lengiewicz, Krzysztof Madelski, Mateusz Madelski, Cezary Pieczyński, Łukasz Smudziński, Paweł Żak.

Prohlašuji, že jsem práci vykonala samostatně a použila pouze citované zdroje.

Souhlasím, aby tato práce byla zveřejněna zařazením do Ústřední knihovny FPF SU v Opavě a knihovny Uměleckoprůmyslového muzea v Praze a na internetové stránky Institutu tvůrčí fotografie FPF SU v Opavě.

Katarzyna Sagatowska
V Opave, 5. září 2010

© 2010 Katarzyna Sagatowska, Institut tvůrčí fotografie FPF Slezské univerzity v Opavě

Obsah

Úvod 13
1. Trh umělecké fotografie ve světě 14
2. Nástin vývoje trhu umělecké fotografie v Polsku 20
3. Aukční domy 25
3.1 Polswiss Art 26
3.2 Rempex 33
3.3 DESA Unicum 39
3.4 Agra-Art 41
4. Galerie 42
4.1 Galerie Refleksy 43
4.2 Yours Gallery 46
4.3 Galerie ZPAF i S-ka 50
4.4 Galerie Czarna 52
4.5 Galerie Leto 55
4.6 Galerie Asymetria 58
4.7 Galerie Raster 60
4.8 Ostatní galerie 63
5. Sběratelé 64
5.1 Wojciech Jędrzejewski 66
5.2 Krzysztof Madelski 72
5.3 Mateusz Madelski 76
5.4 Dariusz Bieńkowski 78
5.5 Cezary Pieczyński 81
5.6 Grażyna Kulczyk 83
6. Umělci 84
Závěr 90
Odkazy 93
Použitá literatura 96
Jmenný rejstřík 99

Téma obchodu s uměleckou fotografií v Polsku (neboli, jak se v poslední době v naší zemi s oblibou říká, fotografií sběratelskou) mi bylo velmi blízké od okamžiku, kdy jsem se začala fotografií zabývat. Výsledkem mého zájmu bylo sdružení DOM FOTOGRAFII, které jsem založila spolu se skupinou spřízněných fotografů a jehož cílem byla popularizace fotografie na trhu s uměním. Sama se coby umělkyně snažím účastnit zde organizovaných aukcí, spolupracovat s galeriemi anebo přímo kontaktovat potenciální klienty.

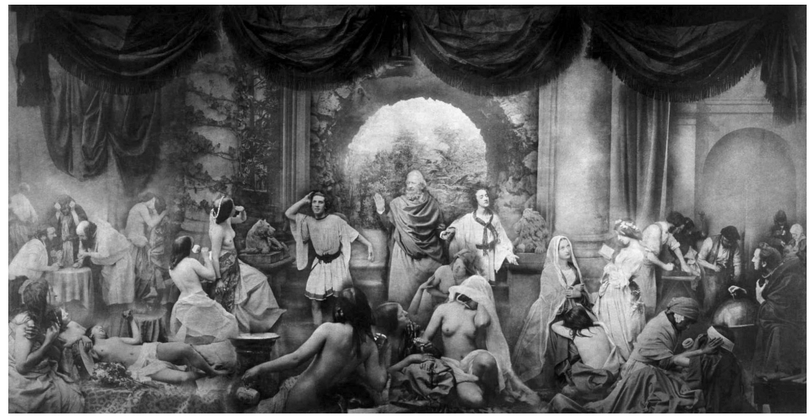
Z mnoha stran slyším nářek, že tento trh v Polsku neexistuje, proto jsem se rozhodla prozkoumat jeho aktuální kondici. Uvědomuji si, že je stále ještě ve vstupní fázi vývoje, ale informace obsažené v této práci nám dovolují do budoucna hledět přiměřeně optimisticky.

1. Trh umělecké fotografie ve světě

Tradice sběratelství fotografie je vlastně tak stará jako její vynález, oficiálně ohlášený 7. ledna roku 1839. První sbírky fotografií vznikaly na císařských, královských a knížecích dvorech, a to hlavně díky obrovské aktivitě vynálezců. Sám Louis Jacques Mandé Daguerre na konci roku 1839 rozesílal svoje díla panovníkům Rakouska, Ruska, Pruska a Bavorska. Jedna z jeho nejznámějších prací, zachycující Boulevard du Temple v Paříži se slavným čističem bot, dorazila až k bavorskému králi Ludvíku I. Průkopníci fotografie jako William Henry Fox Talbot nebo John Frederick William Herschel fotografie i sbírali.

Od roku 1843 sbírala portréty členů královské rodiny britská královna Viktorie, která byla velkou nadšenkyní nového média. Spolu se svým mužem princem Albertem vytvořili skvělou kolekci fotografií, do které zakoupili první fotografie již v roce 1853. Šlo o pohledy na Istanbul od Jamese Robertsona. Kromě estetických hodnot poskytovala fotografie díky své autentičnosti nové možnosti také pro propagandu, které byly využity např. k uklidnění emocí

a společenských bouří během krymské války. Královský pár se zúčastnil mnoha vernisáží a podporoval činnost muzea v South Kensingtonu, čímž také poskytl důkaz svého nehasnoucího zájmu o fotografii. Nynější sbírka fotografií je součástí Victoria and Albert Museum v Londýně a obsahuje více než 500 000 položek, datovaných od počátku fotografie do současnosti a reprezentujících různé techniky, styly i tematiku.

Oscar Gustave Rejlander, *The two ways of life*. Tento snímek zakoupila v roce 1857 královna Viktorie pro svého muže, prince Alberta.

Mezi ostatní panovníky, kteří cenili a sbírali fotografie, patří francouzský císař Napoleon III. nebo brazilský císař Pedro II. Královské sbírky otevřely cestu fotografii jako módě, která byla dodatečně podporována neustálým technickým rozvojem média. Díky jejich příkladu je následovaly rodiny aristokratů, bohaté buržoazie, prostředí inteligence svázané s kulturou a uměním.

Pařížská národní knihovna začala sbírat fotografie v roce 1850 a velké sbírky mají také fotografická sdružení – např. v roce 1853 založené The Royal Photographic Society a Societe Française de Photographie, založené v roce 1854.

Tyto sbírky nejčastěji vznikaly z fascinace fotografií, hlavně vzhledem k její schopnosti uchovávat skutečnost, tedy její archivační hodnoty. Dlouhý čas platilo přesvědčení, že jelikož fotografie vzniká mechanickým způsobem, tedy použitím fotografického přístroje, nemůže být vnímána jako umění, protože fotograf nemusí mít manuální schopnosti, které jsou nezbytné malířům a sochařům. Kolem roku 1900 se v reakci na piktorialismus zrodila myšlenka sběratelství fotografie už jen pro její uměleckou hodnotu. Od tohoto data vznikají sbírky Berenice Abbottové, Raoula Kortyho, Gabriela Cromera, Ericha Strengera.

Velké zásluhy na rozšíření fotografie na začátku 20. století měl fotograf, kurátor a kritik Alfred Stieglitz díky její prezentaci a prodeji ve svých galeriích: 291 a American Place. Ve 30. letech se k tomuto trendu přidal Julien Levy, který fotografie, mj. Eugène Atgeta a Man Raya, prezentoval vedle děl Salvadora Dalího, Pabla Picassa a Maxe Ernsta.

Na budování vnímání uměleckých hodnot fotografie se velmi přičinil také Alfred H. Barr Jr., první ředitel Muzea moderního umění (MoMA) v New Yorku, který usoudil, že moderní média jako film, design nebo fotografie jsou stejně hodnotné jako malířství. MoMA založilo svou sbírku fotografií v roce 1930, a v roce 1940 bylo vytvořeno celé oddělení věnované fotografii.

V roce 1952 vystavil aukční dům Swann Galleries jako první na světě fotografii na aukci, ve stejné době začaly ve Spojených státech vznikat první komerční fotografické galerie: newyorská Limelight, kterou založila Helen Gee v roce 1954, a bostonská Carl Siembab Gallery, otevřená v roce 1961. Nabízely široký výběr prací takových autorů jako Minor White, David Vestal, Wynn Bullock, Arnold Newman, Elliot Porter, Ruth Bernhard, Roy DeCarava, Nathan Lyons, Carl Chiarenza, Aaron Siskind. Lee Witkin otevřel svoji slavnou a komerčně velmi úspěšnou newyorskou galerii v roce 1969.

Skutečný rozkvět trhu se sběratelskou fotografií nastal v 70. letech 20. století, zlomovým okamžikem se stala slavná aukce sbírky Sydneye Strobera, zorganizovaná v roce 1970 v Sotheby‘s Parke-Bernet v New

Yorku. Na této aukci se poprvé fotografie prodávaly za vysoké ceny – hodnota prodaných fotografií činila 70 000 dolarů, což oslovilo další sběratele a mecenáše. Fotografie byla konečně uznána za jedno z umění. Od tohoto okamžiku se ve Spojených státech začaly lavinovitě objevovat komerční galerie obchodující s fotografií, aukční domy začaly zakládat speciální oddělení věnované tomuto médiu a muzea je zařazovat do svých sbírek. Zájem o fotografii dorazil také do velkých korporací a ve Státech vznikly sbírky Gilman Paper Company, Hallmark Collection a v Německu se o umění aktivně zajímala Deutsche Bank.

Největšími veřejnými sbírkami fotografií ve Spojených státech disponují Muzeum Fotografie v George Eastman House v Rochesteru, Center for Creative Photography na Univerzitě v Arizoně, Muzeum moderního umění v New Yorku, Getty Museum v Los Angeles a Museum of Fine Arts v Houston. Z evropských sbírek můžeme uvést Centre Pompidou v Paříži, Victoria and Albert Museum v Londýně, Museum Ludwig v Kolíně nad Rýnem, Albertina ve Vídni, IVAM ve Valencii a také Uměleckoprůmyslové museum v Praze s 23000 díly Josefa Sudka a 5000 díly Františka Drtikola.

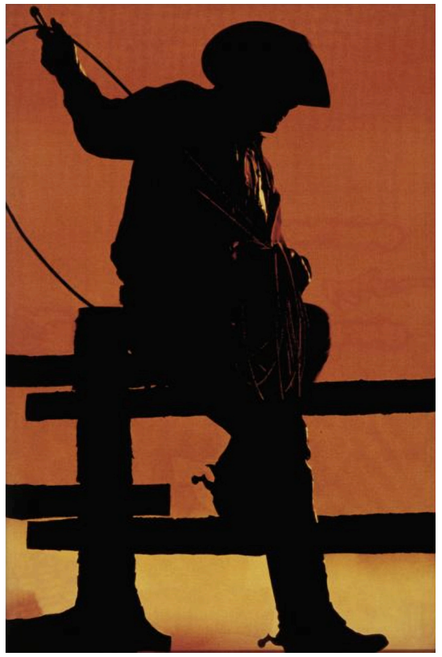
Dnešní aukce pořádané velkými aukčními domy, jako londýnským Christie‘s, Sotheby‘s (hlavní aukce se konají v New Yorku, Londýně, a krátce také v Paříži), Phillips de Pury & Company (Londýn a New York), Swann Galleries (New York), Villa Grisebach (Berlín), Lempertz (Kolín nad Rýnem) určují ceny a naznačují trendy na trhu se sběratelskou fotografií. Veřejnost elektrizují další a další padající prodejní rekordy. Donedávna nejvyšší ceny dosáhly snímky z 19. a začátku 20. století. Dnes je překonávají snímky současné, k nelibosti některých odborníků.

Tři nejdražší v aukcích prodané fotografie:

Richard Prince, *Untitled (Cowboy)*, 2001–2002, ektachrome print, ap v edici 2 + 1 ap, 254 × 169 cm, cena: 3 401 000 $, Sotheby‘s New York, 11. 2007

Andreas Gursky, *99 Cent II Diptychon*, 2001, cibachrome print, 1/6, každá 206 × 341 cm, cena: 3 346 456 $, Sotheby‘s Londýn, 2. 2007

Edward Steichen, *The Pond Moonlight*, 1904, gumotisk na platinovém papíře, jedna z tří známých kopií, 50,8 × 41 cm, cena: 2 928 000 $, Sotheby‘s New York, 2. 2006.

Richard Prince, *Untitled (Cowboy)*
2001-2002

V cenovém žebříčku figuruje také jeden Polák. Celý soubor *Naziści* (Nacisté) Piotra Uklańského byl vydražen v roce 2005 na aukci Phillips de Pury & Company v New Yorku za jeden milion 71 698 dolarů. Práce se skládá z fotografií vytvořených z filmových záběrů z celého světa, zachycujících portréty herců oblečených do nacistických uniforem.

Piotr Uklański, *Naziści* (Nacisté), 2000, detail

Aukční cenové rekordy s jistotou stimulují trh, ale podle sběratele Cezaryho Pieczyńského „devadesát procent světového obratu s uměním pochází z prodeje děl v ceně do 10 tis. €, které si může dovolit tzv. střední třída“. [1] V polské společnosti je tato třída zatím ještě nepočetná, takže i obraty na tomto trhu jsou nesrovnatelné se západními zeměmi. Západními zeměmi tady mám na mysli Spojené státy, Japonsko a státy západní Evropy.

2. Nástin vývoje trhu umělecké fotografie v Polsku

V Polsku vznikaly v 19. století soukromé sbírky fotografií, které byly později věnovány státním institucím, jako muzeím nebo knihovnám, a stávaly se základem pro jejich sbírky. Sbírce Národního muzea ve Varšavě například položil základ nákup čtyř snímků z dílny Karola Beyera v roce 1863 (tehdy se instituce jmenovala Muzeum Sztuk Pięknych – Muzeum krásného umění), avšak její jádro tvoří sbírky pocházející od soukromých sběratelů, jejich dědiců a umělců (mj. právníka Leopolda Meyeta, spisovatelky Elizy Orzeszkowé, právníka Seweryna Smolikowského, z archivu Jana Kosidowského, Wiesława Pražucha). Obsahuje také díla z různých období a technik 19.–21. století. Muzeum také samo nakupuje, avšak není to příliš časté vzhledem k omezeným prostředkům. Výstavu *Światłoczułe* (Světlocitlivé) prezentující sbírku muzea bylo možné zhlédnout loni přímo v muzeu. [2]

Podobně jako ve světě vznikaly polské sbírky pocházející z 19. století hlavně vzhledem ke svým archivním hodnotám, a nikoli pro své umělecké

kvality. S oblibou byly sbírány obrázky městských scenérií, cizích zemí, krajinky, reprodukce uměleckých děl. Nešlo však o natolik velký obrat, aby díky němu mohl vzniknout sběratelský trh. Současně si je třeba přiznat, že Polsko je zemí, ve které nikdy nevznikl trh s uměním rozvinutý na takové úrovni jako v zemích západní Evropy, jako např. v Anglii nebo Francii. Jak říká Piotr Lengiewicz, „obchod s uměním potřebuje klid“, ale jak v 19., tak 20. století toho klidu ze společenského a politického hlediska v Polsku bylo velmi málo. [3]

Po druhé světové válce přišly bohaté rodiny o svůj majetek, soukromá zemědělská činnost byla značně zkomplikovaná a pro obchod s uměním byla v roce 1950 založena společnost Państwowe Przedsiębiorstwo DESA (Státní družstvo). Dodnes pro mnoho Poláků znamená slovo DESA (pochází z názvu Dzieła Sztuki i Antyki) synonymum obchodu s uměním. Činnost DESY však neměla příliš velký společenský záběr a např. fotografie ve své nabídce vůbec neměla. Obchod s fotografií byl úplně mrtvý, jediný pohyb fotografií k jakému probíhalo, byla výměna mezi fotografy.

Důsledkem takové situace bylo, že jakmile se po roce 1989 objevil v Polsku rychlý rozvoj obchodu s uměním, umělci využívající fotografii, jakož i potenciální kupující nebyli připraveni se tohoto trhu zúčastnit. Vynikalo to z několika zásadních příčin. Fotografové nedokázali správně připravit svá díla k prodeji, neboť dříve takovou potřebu sami neměli a nikdo jiný takové nároky také neměl. Standardy při vedení vlastního archivu, popisu sběratelských kopií, stanovení velikosti edice byly naprostou neznámou.

Druhá strana neboli kupující si neuvědomovali, že fotografie má uměleckou hodnotu, je efektem tvůrčího procesu, podobně jako malířství nebo sochařství. Názor, že „jakmile budu mít chuť pověsit si fotografii na zeď, tak si nějakou sám vyrobím“, byl hluboce zažitý a bohužel ještě stále v Polsku existuje, i když je již údajně na ústupu. Kromě toho měla fotografie stigma média snadno rozmnožovaného, tzn. bylo složité vysvětlit kupujícím existenci ustálených edic a také přimět autory k jejich dodržování.

Další problém spočíval ve velmi tradičním uměleckém vkusu Poláků. Agnieszka Gniotek, specialistka na obchod s uměním, říká: „Polák preferuje malbu olejem na plátně v pozlaceném rámu. Ideální je, pokud zachycuje koně nebo vlka.“ [4] Sběratel Cezary Pieczyński dodává, že „dodnes mnoho osob v naší zemi není schopno přijmout v malbě abstrakci.“ [5]

V neposlední řadě nebyly ani galerie, které by mohly nějakým profesionálním způsobem organizovat prodej a zavádět světové standardy.

Od začátku 21. století velmi rychle rostl zájem o fotografii. Začaly vznikat soukromé fotografické školy (Varšavská škola fotografie nebo Evropská akademie fotografie ve Varšavě), v roce 2002 se konaly první ročníky fotografických festivalů v Lodži a Krakově, byla založená Koalicja Latarnik a Wojciech Jędrzejewski představil svoji sbírku v Galerii Artemis v Krakově. V roce 2003 vzniklo sdružení DOM FOTOGRAFII (jehož jsem spoluzakladatelkou), mající za cíl zdomácnění fotografie na trhu s uměním.

Skutečný začátek sběratelského zájmu o fotografii označuje datum první aukce fotografií zorganizované aukčním domem Polswiss Art, uskutečněné 25. září roku 2003. Ještě dříve se však v Polsku konala skutečně první fotografická aukce, kterou uspořádal ZPAF v roce 1996 ve Staré galerii, avšak ta i další ZPAFem organizované aukce neměly zásadní vliv na rozvoj trhu, hlavně z důvodů malého počtu nabízených prací, nízkým prodejním cenám a nedostatku mediálního ohlasu. Ve stopách Polswiss Artu se vydal aukční dům Rempex a svou první aukci zorganizoval již v říjnu roku 2003. Chronologie rozvoje trhu se sběratelskou fotografií v Polsku byla nakonec opačná než v zemích západní Evropy. Tam byla přelomem aukce sbírky Sydneye Strobera, kterou zorganizoval v roce 1970 aukční dům Sotheby‘s Parke-Bernet v New Yorku, konající se hlavně díky rostoucímu zájmu o sběratelství fotografie.

Je zajímavé, že zatímco fotografické aukce byly v USA běžné už v 70. letech, v postkomunistických zemích začaly brzy po roce 1990

v Praze, kde je organizoval hlavně Antikvariát Václav Prošek. Později se na ně specializovalo České centrum fotografie a Aukční dům Greisen (v obou případech je majitelem Jiří Jaskmanický). Varšava je dnes vedle Prahy jediným městem Visegrádské čtyrky, kde se pravidelně konají aukce fotografii. V Bratislavě několik fotografických aukcí uspořádala firma Soga, ale neměly velký úspěch.

V následujících kapitolách bude popsáno, jak se od tohoto okamžiku rozvíjel obchod se sběratelskou fotografií v Polsku na základě analýzy aktivit jeho klíčových účastníků: aukčních domů, sběratelů, galerií i samotných tvůrců využívajících fotografii. V práci nebudou popisovány veřejné instituce jako muzea nebo galerie, protože jejich účast na nákupu fotografií neměla zásadní význam pro rozvoj trhu vzhledem k jejich omezeným prostředkům.

Nesmíme zapomenout, že mnoho dalších institucí má rozsáhlé a významné sbírky fotografií. Vedle již zmiňovaného Národního muzea ve Varšavě má výjimečnou sbírku také Národní muzeum ve Vratislavi. Ta se skládá z více než 10 000 položek – od prvních daguerrotypů z roku 1839 (mj. mikroskopem zachycená lidská veš) až po současná díla Zofie Kulik. Rozšiřováním této sbírky se již několik let neúnavně zabývá Adam Sobota.

Další neobvyklá sbírka fotografií se nachází v Muzeu umění v Lodži, tato sbírka začala vznikat v okamžiku, kdy v roce 1945 vdova po Karolu Hillerovi věnovala muzeu manželův archiv. Neobvyklou roli ve vytváření této sbírky sehrála Urszula Czartoryska, zvaná také „První dámou polské fotografie“, která je autorkou mnoha významných publikací a článků věnovaných fotografii. Czartoryska byla v tomto muzeu v letech 1977–1998 kurátorkou oddělení fotografie. V jejím díle později pokračoval až do roku 2005 Krzysztof Jurecki, který je dnes kurátorem a autorem mnoha článků o fotografii, o níž i přednáší.

Zajímavou sbírkou fotografií disponují také Centrum současného umění – Zamek Ujazdowski ve Varšavě a Svaz polských umělců fotografů.

Výstavní činnost jmenovaných institucí má pro popularizaci fotografie nepochybně obrovský význam a názory jejich kurátorů, zvláště Adama Mazura z Centra současného umění ve Varšavě či Adama Soboty z Národního muzea ve Vratislavi, upevňují postavení fotografie na trhu s uměním.

Obálka poslední knihy Adama Mazura *Historie fotografii w Polsce 1839-2009,* 2010.

3. Aukční domy

Aukční domy sehrály ve vývoji trhu se sběratelskou fotografií v Polsku obrovskou roli. Jak již bylo uvedeno, podle některých odborníků znamená datum první aukce fotografií zorganizované aukčním domem Polswiss Art, tedy 25. září roku 2003, skutečný začátek sběratelského zájmu o fotografii.

Podívejme se blíže, jaké byly osudy fotografie v nejvýznamnějších polských aukčních domech od roku 2003, konkrétně varšavské Polswiss Art, Rempex, Desa Unicum, Agra-Art. Možná někomu přijde divné, že jsou uváděny pouze aukční domy z polské metropole, ale jak je uvedeno ve „Zprávě o obchodu s uměleckými díly“, připravené Joannou Białynickou-Birulou v roce 2008 pro Ministerstvo kultury a národního dědictví: „Centrem obchodu s uměleckými díly v letech 1989–2007 byla Varšava, ve které se uskutečnilo 55–100 % z celkového počtu aukcí, a v posledních letech okolo 80 %.“ [6]

3.1 Polswiss Art

Jak již bylo řečeno výše, právě tady se dne 25. září 2003 konala první aukce fotografií, která se stala neobyčejnou událostí na polském trhu s uměním. Pro aukci byl vybrán prestižní, nově otevřený Dom Dochodowy. V úvodu aukčního katalogu napsala majitelka aukčního domu Iwona Büchner: „Organizováním výstavy *Fotografia Polska i nie tylko…* (Polská fotografie a nejen ta…) jsme se rozhodli prezentovat nejzajímavější projevy v polské i zahraniční fotografii, a chováme v sobě naději na zrození nové vášně mezi milovníky umění. Přes dlouholetou tradici je fotografie v Polsku stále v pozadí za ostatními uměleckými odvětvími. Přáli bychom si, aby se fotografie prosadila ve sběratelském prostředí a mezi milovníky umění.“ [7]

Marta Kołakowska, dnes majitelka galerie Leto, která tehdy pracovala v Polswiss Artu a byla zodpovědná za organizaci této aukce, říká že „aukce se by neuskutečnila bez jejího usilovného přesvědčování majitelů aukčního domu ke směřování za světovými trendy.“ [8] Jako mladá absolventka dějin umění chtěla rozšířit standardní nabídku aukčního domu, tedy starého umění. Přesvědčujícím argumentem byla příležitost narazit na úplně novou skupinu odběratelů a tím také na šance na zisk z dosud nevyužité oblasti umění.

Nabídka připravená pro aukci budila dojem – obsahovala více než 100 prací 55 umělců. Nabízené byly hlavně práce polských autorů. Od nestorů polské fotografie, takových jako Jan Bułhak, přes práce autorů střední generace až po nejmladší tvůrce. Zastoupeni byli taktéž zahraniční autoři, mj. Richard Avedon, Frank Boots, Henri Cartier-Bresson, Peter Lindbergh.

Většina prací byla popsána ve shodě se zahraničními standardy, což znamená, že byl uveden náklad, technika a že signatury byly ověřeny. Více než 60 % licitovaných děl našlo nové majitele.

Stanisław Ignacy Witkiewicz – Witkacy. *Kolaps przy lampie. Autoportret* (Kolaps u lampy. Autoportrét), Zakopane 1913

Nejvíce emocí doprovázelo licitaci autoportrétu Stanisława Ignacyho Witkiewicze - Witkacyho *Kolaps przy lampie. Autoportret* (Kolaps u lampy, Autoportrét), vytvořeného v roce 1913 v Zakopaném. Tato výjimečná fotografie (vytvořená jako jedna ze tří) byla oceněna na 80 tis. zł, a po delší licitaci byla prodána za 135 tis. zł. Údajně ji zakoupil galerista z Paříže. Tato rekordní prodejní cena jediné fotografie nebyla dodnes v Polsku překonána.

Ostatní fotografie nedosáhly na tak imponující ceny. Z pohledu výše prodejní ceny druhou byla signovaná práce Petera Lindbergha *Christy Turlington L.A.* z roku 1988 (13. z 25 printů) – prodána za vyvolávací cenu 14 tis. zł.

Ceny většiny prodaných prací zůstaly na úrovni vyvolávacích cen anebo je mírně překročily. Výjimku představovalo dílo, jenž je druhem památky na období výjimečného stavu, tedy fotografie Chrise Niedenthala *Czas Apokalipsy* (Čas apokalypsy). Snímek vznikl v prosinci roku 1981 před kinem Moskwa ve Varšavě. První z 25 barevných kopií se prodala za 3 tis. zł při vyvolávací ceně 1500 zł.

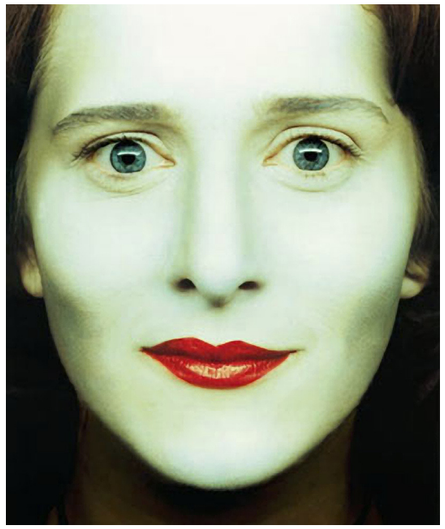
Aukce se těšila velkému zájmu publika, novinářů, ale i subjektů svázaných s uměleckým prostředím: mecenášů, sběratelů. Pro aukční dům skončila aukce finančním úspěchem. Jak zdůrazňuje Kołakowska: „Silnou stránkou aukce byla dobře promyšlená a připravená nabídka.“ [9] Na škodu nebylo ani to, že katalog byl vytištěn ještě před dodáním korektury.

Chris Niedenthal, *Czas Apokalipsy* (Čas apokalypsy), 1981

Navnaděn úspěchem zorganizoval Polswiss Art druhou aukci fotografií 9. září 2004. Tentokrát, ve snaze podtrhnout prestiž události, byla předaukční výstava jako i vlastní aukce uspořádána v Národním muzeu ve Varšavě. Bohužel tato aukce nezopakovala úspěch své předchůdkyně, i když počet prodaných děl není nijak tragický – z 55 nabízených prací bylo prodáno 20, většinou za vyvolávací ceny. Nejdražším objektem nakonec byl (prodán také za vyvolávací cenu) portrét Nicole Orzechowské (první ze dvou kopií) od Krzysztofa Gierałtowského za 7300 zł. Sám autor po aukci naříkal, že tato cena nanejvýš pokryje výrobu tak velkého portrétu

o rozměrech 228 × 120 cm. Ostatní fotografie se prodaly za ceny od 500 zł – za práci Jerzego Modraka *Zakonnice* (Jeptišky) z roku 1988, zvětšenina na barytovém papíře, 9/25, až po 3200 zł – za unikátní zvětšeninu Tadeusze Wańského *Szwajcaria kaszubska – powrót z pastwiska lata 60.* (Kašubské Švýcarsko – návrat z pastvin léta 60.).

Krzysztof Gierałtowski, *Nicole Orzechowska – malarka* (Nicole Orzechowska – malířka)

Aukci jistě neprospěla ani volba dražitele, kterým byl Karol Strasburger, herec poslední dobou známý hlavně díky nevtipným anekdotám, které již mnoho let vypráví jako uvaděč televizní soutěže Familiada. Jeho volba byla podmíněna tím, že část příjmu z aukce bude věnována na Domov pro herce veterány v Skolimově. Bohužel svými poznámkami – typu „a tady máme krásný snímek, vypadá skoro jako malba" – popíral myšlenku prosazovanou organizátory, kteří chtěli upevnit pozici fotografie jako rovnocenné jiným uměleckým odvětvím, a tím odrazoval od přihazování.

Bohužel, druhá aukce se stala také poslední. Marta Kołakowska později zkoušela ještě zorganizovat internetové aukce, bez katalogu a výstavy, ale nevzbudily příliš velký zájem odborné veřejnosti, což mohlo být také způsobeno malou prestiží akcí.

Po těchto zkušenostech by se mohlo zdát, že Polswiss Art ztratil zájem o fotografii, jednotlivé práce se však objevovaly na aukcích umění – nejčastěji nestorů polské fotografie, jako jsou Jan Bułhak, Edward Hartwig nebo Tadeusz Wański, a jestli se prodaly, tak zpravidla za vyvolávací ceny.

Jako druhou šancí se pro fotografii staly *Aukce mladého umění*, organizované Polswiss Artem od prosince 2009. Dosud se uskutečnily celkem tři (prosinec 2009, březen a červen 2010), které vedle sebe nabízely malířství, grafiku, fotografii. Nejdříve si odpovězme na otázku, co v tomto případě znamená „mladé umění". Podle Agnieszky Gniotek, která se zabývá organizací těchto aukcí, jde o označení prací žijících a umělecky aktivních umělců – na rozdíl od nežijících klasiků typu Malczewského či Kossaka. Taková definice umožňuje, abychom na jedné aukci mohli nalézt díla zároveň Sławoje Dubiela, ročník 1964, jako i Oiko Petersena, ročník 1983.

Všechny práce jsou licitované od 500 zł, takže se klidně může stát, že autoři prodávající své práce v galeriích za např. 2000 zł dosáhnou na *Aukci mladého umění* mnohem nižší ceny. Otázkou je, jak to ovlivňuje trh. Je to důvěryhodná verifikace hodnot dané práce, nebo prostě jen kupující těží z příležitosti a licitují co možná nejníže?

V prosinci 2009 se na aukci mezi 100 objekty objevilo i 10 fotografií, z nichž se prodaly čtyři: díla Katarzyny Majak a Oiko Petersena za 900 zł, Marka Beczka za 700 zł a Rafała Latoszka, jeho známý portrét Franciszka Starowieyského, bez označení nákladu, za 500 zł.

V březnu roku 2010 se objevilo stejné množství fotografií z celkového počtu 110 objektů a tentokrát se prodaly všechny. Nejdražší byla práce Marty Deskur *Kwiat 1* ze série *Opowieści zwięzłe* (Související vyprávění)

z roku 2007, 1/7, za 2200 zł.

V červnu 2010 bylo ze 110 objektů 7 fotografií. I tentokrát se všechny prodaly. Jiná fotografie Marty Deskur z cyklu *Opowieści zwięzłe* za 1800 zł, a nejdražší byla práce Joanny Zastróżné, nesignovaná a bez označení nákladu, za 3300 zł.

Je tedy vidět, že se fotografie vrátila na Polswiss Art již v úplně jiné roli. Již nikoli jako hlavní hvězda celé aukce, ale jako jedna z uměleckých disciplín, i když, jak je vidět, zatím je stále prezentována v menšině. Agnieszka Gniotek přiznává, že dodržuje pokyny, aby fotografie zabírala maximálně 10 % z připravené nabídky.

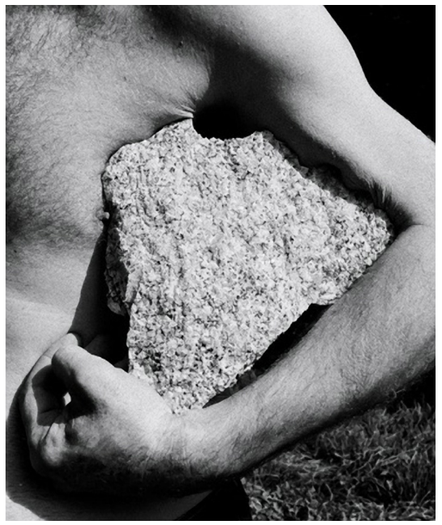
3.2 Rempex

Aukční dům Rempex ohlásil svou první aukci věnovanou fotografii nedlouho po aukčním domu Polswiss Art, konala se již 5. října 2003 s více než 150 objekty několika desítek autorů. K aukci byl vydán katalog na CD. Jak přiznává ředitel Rempexu Piotr Lengiewicz: „Šlo o výsledek vlastních průzkumů Rempexu, a nikoli reakce na aktivity konkurence.“ [10]

Ze 150 nabízených prací od několika desítek autorů byl nejstarší fotografií daguerrotyp ze 40. let 19. století, zachycující portrét muže od neznámého autora, nabízený za vyvolávací cenu 1200 zł, a po krátké licitaci prodán za 1400 zł. Podle odborníků se cena za tento předmět blížila průměru cen z New Yorku za daguerrotypy neznámých autorů.

K velkému překvapení organizátorů se staré fotografie z 19. století netěšily přílišnému zájmu. Nabídka fotografií polských autorů 20. století byla přijata s větším zájmem, i když jejich nákup probíhal velmi opatrně, mohlo by se říci i spiklenecky, čekajíce až dražebník, pro nezájem o vyvolávací cenu, ohlásí její snížení. Podstatná část prací připravených k prodeji si

vysloužila poznámku o snížené ceně. Tak tomu bylo i v případě takových „trháků“ jako např. fotografie Edwarda Hartwiga, Tomasze Gudzowatého nebo Tomasze Tomaszewského. Nejvyšší cenu na aukci získala unikátní (edice 1/1) práce Zygmunta Rytki z roku 1989 *Obiekt nietrwały* (Pomíjivý objekt). Prodala se za 6 tis. zł, přičemž vyvolávací cena byla stanovena na 4 tis. zł. [11]

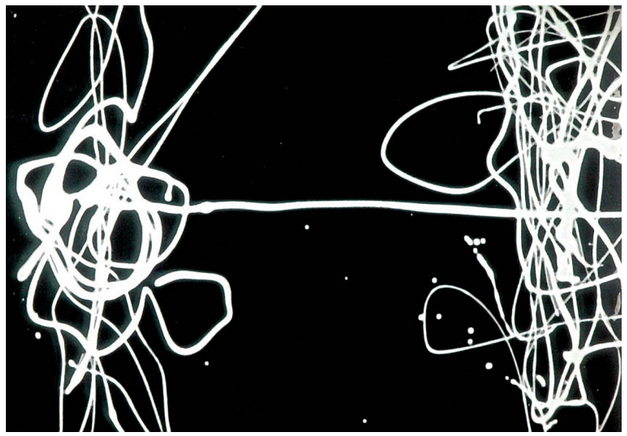
Zygmunt Rytka, *Obiekt nietrwały*
(Pomíjivý objekt), 1989

Protože se tato, uspořádaná 9. září 2004, a stejně tak i další aukce fotografií nesetkaly s očekávaným zájmem, zanechal Rempex na několik let organizování těchto událostí.

Novou příležitostí pro toto médium se stal projekt *Polská sběratelská fotografie,* organizovaný spolu s portálem o trhu s uměním Artinfo.pl. Role byly rozděleny tak, že Rempex bude na aukce dodávat objekty staré, Artinfo současné, výstava a aukce se bude konat v sídle Rempexu na ulici Senatorska, Artinfo zajistí obsluhu internetové prezentace celé akce. První aukce se

konala 25. května 2007 a předcházela jí tři týdny trvající výstava všech nabízených objektů. Bylo shromážděno 279 prací od více než 130 autorů. Většina z nich byla zastoupena dvěma pracemi. Nabídka byla připravena velmi pečlivě. Práce byly jak od nestorů polské fotografie, jako jsou Jan Bułhak, Tadeusz Wański, Fortunata Obrąpalska, umělců střední generace, jako jsou Tomek Sikora, Wojtek Wieteska, Sławoj Dubiel, i těch nejmladších, jako jsou Karolina Breguła, Przemysław Pokrycki, Adam Pańczuk. Nabídka byla vybírána tak, aby vyhovovala vkusu a zájmu co nejširšího publika. K akci byl vydán doprovodný katalog obsahující reprodukce všech prací spolu s jejich popisem a biografickými údaji autorů. Prodalo se 56 děl za celkovou cenu překračující 130 tis. zł, i když nejde o přesný výsledek aukce, neboť část prací se prodalo za sníženou cenu, tedy pod vyvolávací cenou. Je to možné díky v Rempexu použité tzv. holandské aukci, která spočívá v tom, že pokud není zájem o nákup za vyvolávací cenu, dražitel může cenu snížit. Zpravidla se snižuje třikrát, a to o 5, 10 a 20 %, někdy je odstupňování jiné. Kdo první projeví zájem o koupi, dražbu vyhrává. Neznamená to však, že již objekt definitivně zakoupil, neboť aukční dům se musí ještě zeptat autora nebo prodávajícího, jestli souhlasí se sníženou cenou. Proto nejsou výsledky prodejů z aukcí uváděné aukčním domem skutečné, ale pouze orientační.

Dílem prodaným za nejnižší cenu byla fotografie Jerzyho Kostrzewy *Hotel Forum* z druhé poloviny 70. let v nákladu 1/1 za 300 zł (vyvolávací cena) a nejdražšími, také za vyvolávací cenu (tentokrát za 9000 zł za kus), byly tři práce Tadeusze Kantora. Byly to fotogramy z filmu blízkého tašismu z roku 1957. Ke každé fotografii, velikosti 15 × 21 cm, bylo přiloženo okénko z filmu a CD disk.

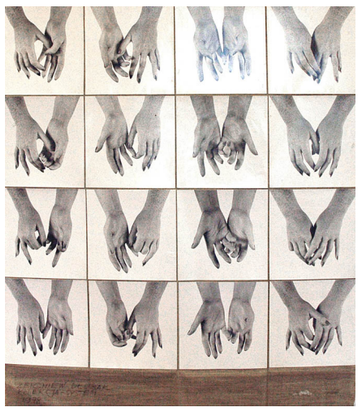

Tadeusz Kantor, *Fotogram - Kompozycja czarno – biała*
(Fotogram - Kompozice černo – bílá), 1957

Pokud mluvíme o podmíněném prodeji v holandském systému dražení, musíme také zmínit problematiku informací nabízených na portálu Artinfo.pl. Jelikož jsou výsledky aukcí na portálu vyvěšovány, jsou využívány různými subjekty na trhu s uměním, jako např. sběrateli k ověřování, jak a za kolik se díla daného autora prodávají. Pokud bylo dílo vydraženo podmíněně, objeví se u díla poznámka „warunek“ (podmínka), ale další informace již nejsou zveřejněny, a nevíme tedy, za kolik se dílo prodalo. Na příkladu vlastní fotografie prodané prostřednictvím aukčního domu mohu vidět, že i když se na aukci prodala, není o tom v systému žádna informace. Nemluvě o tom, že se v katalozích Rempexu objevují chyby jak v biografiích autorů, tak i v popisech jejich děl, a to v jedné z nejdůležitějších informací čili v jejich edici. Výskyt chyb v katalogu znamená, že se budou opakovat i na portálu. Vzniká tak informační šum, který může ovlivnit důvěru autorů. Nezbývá než doufat, že se i sběratelé v dané situaci orientují a vědí, že na Artinfo.pl jsou správné informace, ale je k nim třeba přistupovat s rezervou.

Projekt *Polské sběratelské fotografie* je plánovaný jako cyklus dvou aukcí ročně a probíhá dodnes. Jedna se koná na jaře, druhá na podzim. Jak říká Piotr Lengiewicz: „Po určité době přesáhl obrat z jedné aukce hranici 200 tis. zł a aukce začaly na sebe vydělávat.“ [12] Výjimku potvrzuje poslední aukce, konaná v dubnu 2010, která údajně nevydělala ani na pokrytí nákladu tisku katalogu. Je třeba si uvědomit, že se aukce konala ve výjimečné situaci, brzy po katastrofě prezidentského letadla u Smolenska 10. dubna, a nálada v zemi byla velmi nezvyklá, tedy nepříliš vhodná pro investice do umění.

Piotr Lengiewicz říká že: „Dobře prodaná fotografie v Polsku představuje částku maximálně 20–30 tis. zł.“ [13] Jako příklad můžeme uvést dvě nejdražší, prodané v roce 2007 na polských aukcích, fotografie (přímo v Rempexu): *Autoportrét* Stanisława Ignacy Witkiewicze - Witkacyho (z počátku 19. století), který byl prodán 24. října 2007 za 21 000 zł (Pro srovnání: ve Spojených státech byl 26.4.2005 na aukci Christie’s v New Yorku prodán Witkacyho *Autoportrét* za 42 tis. dolarů a portrét Heleny Czerwijowské z roku 1912 našel kupce 25.10. 2002 na aukci Phillips de Pury & Co. v New Yorku za 18 tis. dolarů), a práce Zbigniewa Dłubaka *Kolekcja-System* (soubor 16 černobílých fotografií) z roku 1978 prodána za 20 000 zł. Vyšší ceny jsou velmi vzácné.

Zbigniew Dłubak, *Kolekcja – System* (Kolekce – Systém), 1978

Částka 200 tis. zł z jedné aukce znamená, že roční obrat aukčního domu jen z aukcí fotografií představuje 400 tis. zł. Ve srovnání s částkou 800 tis. – 1 mil. zł, kterou Rempex měsíčně utrží na ostatních aukcích, je jasně patrné, že se fotografie podílí na příjmech aukčního domu pouze zlomkem procenta.

Kde hledat příčinu? Piotr Lengiewicz potvrzuje již zmíněný názor, že „trh je velmi mělký, neboť se lidé v Polsku dosud velmi krátkou dobu věnují hromadění dočasných hodnot.“ [14] Podle jeho názoru jednoduše nemají peníze na fotografie, ale není ani příliš velký zájem, což je důsledkem nedostatku ocenění její hodnoty.

3.3 DESA Unicum

Aukční dům DESA Unicum vznikl ze známého Státního družstva DESA. Na stránce desa.pl můžeme číst: „DESA Unicum organizuje přibližně 10 aukcí ročně, a to jak starého, tak současného umění, umění mladých autorů a umění tematické (např. umělecké fotografie).“ Bohužel, jak se můžeme dozvědět z archivu uskutečněných aukcí na již citované internetové stránce, konala se do dnešního dne pouze jedna aukce fotografií v únoru roku 2006.

Nabídka obsahovala 263 objektů včetně děl nestorů polské fotografie, jako Edwarda Hartwiga nebo Jana Bułhaka (neprodala se žádná fotografie), a také současných autorů různých generací, jako Tadeusze Rolkeho, Krzysztofa Gierałtowského, Ryszarda Horowitze, Chrise Niedenthala, Jacka Poremby, Tomka Niewiadomského, Pawła Żaka, Tomka Sikory, Artura Wesołowského, Tomasze Tomaszewského, Andrzeje Świetlika, Wojtka Wietesky, Zygmunta Rytka. Z této velmi uznávané skupiny se podařilo vydražit díla těchto autorů: Ryszarda Horowitze *Park Avenue*, cibachrome,

75,5 × 100,5 cm, bez popisu nákladu, za 7900 zł (nejvýše vydražené dílo), Tomka Niewiadomského *Metro, czwarta rano* (Metro, čtyři ráno), zvětšenina na černobílém papíře (druh papíru neuveden), 100 × 67 cm, v nákladu 20 ks, za 3400 zł, Jacek Poremba prodal celkem tři díla z cyklu *Alžírsko*, každá formátu 50 × 50 cm, lambda print, v edici 30 ks, za 2000 zł za kus, Tomek Sikora práci z cyklu *Symbiosis*, barevná fotografie, edice 4/10, za 2400 zł, Wojtek Wieteska *Zurich, Švýcarsko*, bromostříbrná zvětšenina ve formátu 60 × 78 cm, edice 5/25, za 1890 zł. Shrneme-li výsledky prodeje, vidíme, že z nabídky přibližně 60 objektů našlo nové majitele pouze 11 %. Neobvyklé je i to, že se všechny prodaly za vyvolávací cenu.

V nabídce se objevil i větší počet fotografií zachycujících předválečnou Varšavu a tutéž metropoli v troskách. Částečně od anonymních autorů, ale některé vytvořili i známí autoři, jako Stefan Rassalski nebo Leonard Sempoliński. Z těchto děl se prodalo okolo 33 %.

Tato zkušenost asi nejvíce rozčarovala majitele DESY, neboť dosud žádnou další aukci fotografií nepřipravili. Sporadicky se fotografie objevuje v nabídkách aukcí současného umění, kde se zpravidla neprodá nic kromě zajímavých jmen jako Natalia LL nebo Zofia Kulik. Zařazována je také na *Aukce mladého umění,* které se konají od prosince roku 2008, ale objevuje se pouze ve velmi malém počtu 2–4 snímků na cca sto objektů, a naposledy v květnu roku 2010 se neobjevila vůbec.

Stálou nabídku aukčního domu představuje podle portálu desa.pl přibližně 30 fotografií, přičemž nejčastěji jde o práce, které se nepodařilo vydražit.

3.4 Agra-Art

Fotografie se vlastně v tomto aukčním domě neobjevuje. Konrad Szukalski z Aukčního domu Agra-Art uvádí, že je to způsobeno malým zájmem ze strany kupujících. „Chceme prodávat, a ne organizovat výstavy“, říká Szukalski a vyjmenovává hlavní námitky klientů: nedostatek důvěry k autorům vzhledem k jejich dodržování velikosti edice, fotografie není umění – „mám také fotoaparát a sám si udělám vlastní snímek“, příliš vysoké ceny. [15]

Další etapou rozvoje trhu bylo objevování se galerií nejen vystavujících, ale také prodávajících fotografie. Došlo k tomu již v dalším roce po přelomových aukcích. Nejdříve se objevila Galerie Luksfera, pak Yours Gallery a Galeria 65 (dnes již neexistující). Později byla fotografie zařazována do nabídky galerií prezentujících a prodávajících hlavně díla z ostatních uměleckých odvětví.

Galerie Refleksy je v jistém smyslu nástupcem Galerie Luksfera, která vznikla jako první komerční galerie fotografií ve Varšavě v lednu roku 2004. Zakladatelkou galerie je Katarzyna Żebrowska, spolumajitelka Galerie Luksfera. Je nezbytné zmínit, že Galerie Luksfera sehrála důležitou roli ve vývoji trhu se sběratelskou fotografií, a to hlavně díky zorganizování mnoha výstav známých autorů (mj. Paweł Żak, Basia Sokołowska, Jakub Pajewski, Przemysław Pokrycki, Mikołaj Grynberg), ale zároveň umožnila i debuty mladým umělcům, např. Katarzyně Sagatowské a Łukaszi Sokółovi, dále propagovala sběratelství fotografií a organizovala fotografické dílny. Ve stálé nabídce prodeje se objevovaly nejen snímky vystavovaných autorů, ale také mnoha jiných uznávaných polských fotografů, jako Tomka Sikory, Jacka Poremby, Wojtka Wietesky, Mariana Schmidta aj.

I přes úsilí majitelek (kromě Żebrowské byla druhou majitelkou Magda Przeździak-Betlej) se galerie po celou dobu potýkala s existenčními problémy. Obzvláště na začátku byla situace velmi dramatická. Jak fotografové, tak

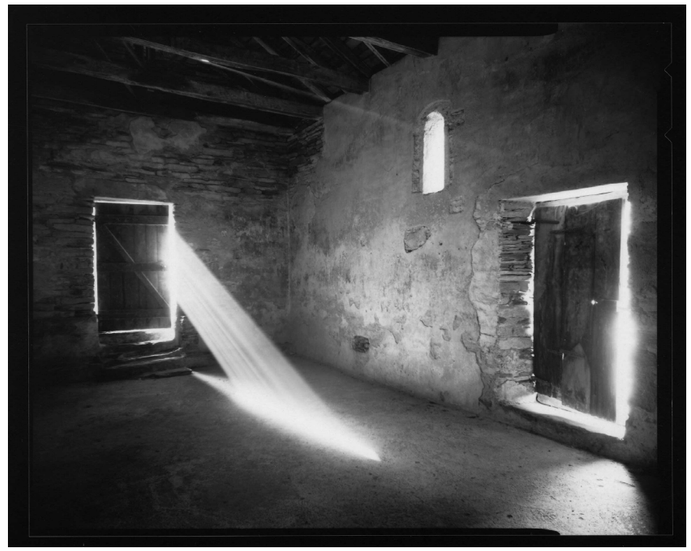
i potenciální klienti byli naprosto nepřipraveni na obchodování s fotografií coby komoditou. Fotografové nebyli schopni správně připravit svá díla a klienti nerozuměli jejich hodnotám. Stávaly se i nepříjemné situace, kdy klient zaskočený cenou začal urážet majitelku galerie. Prodej fotografií nepřinášel očekávaný zisk, proto byla galerie nucena na svůj provoz hledat sponzory nebo organizovat komerční firemní akce nesouvisející s fotografií.

Zájem o fotografii však postupně narůstal a objevilo se také několik nových galerií. Katarzyna Żebrowska uvádí dva mezní okamžiky: založení Yours Gallery Tomasze Gudzowatého a Galerie 65 Tomka Niewiadomského. Díky finančnímu zajištění obou pánů se otevření galerií stalo velkými mediálními událostmi. Na otevření Yours byl dokonce zorganizován koncert populární světové hvězdy Patricie Kaas. Mediální ohlas, jakož i kontakty majitelů způsobily, že tyto galerie prorazily ke skupině zákazníků dosud nedostupných pro Galerii Luksfera čili podnikatelů na střední a vysoké úrovni. Zájem o sběratelskou fotografii se začal pomalu rozvíjet. Klienty Luksfery však nebyli opravdoví sběratelé, ale hlavně začínající fanoušci fotografie nebo osoby, které si chtěly pořídit domů krásnou dekoraci.

Krize v roce 2009 způsobila ztrátu sponzorů a další činnost galerie se stala nejistou. Ve stejném roce se zjistilo, že v budově Wytwórni Wódek Koneser, ve které galerie sídlila, má začít generální rekonstrukce. Tyto nepříznivé okolnosti donutily majitelky k rozhodnutí ukončit vzájemnou spolupráci.

Jakmile Galerie Luksfera ukončila v roce 2009 svoji činnost, neměla Katarzyna Żebrowska otevření vlastní galerie vůbec v plánu. Avšak přesvědčili ji k tomu umělci mající dosud dobré vztahy s Luksferou, a jakmile se náhodou dozvěděla o možnosti výhodného pronájmu atraktivních prostor, rozhodla se zariskovat. Tentokrát se rozhodla pro zastupování značně zúženého okruhu umělců. Zatím jde o skupinu pěti autorů: Basia Sokołowska, Bogdan Konopka, Krzysztof Pruszkowski, Marian Schmidt a Paweł Żak. K dnešnímu dni se v Refleksech uskutečnily tři výstavy. První prezentovala práce „velké pětky“ zastupovaných fotografů, druhá cyklus *Fotogenie ciszy* (Fotogenita ticha) Bogdana Konopky, třetí soubor díla Remigiusze Biernackého nazvaný *Przetwarzanie* (Přeměny).

Za díla (všechny na barytovém papíře) Bogdana Konopky, vydaná v nákladu 20 ks, je třeba zaplatit od 1000 do 1500 €, Mariana Schmidta, v edici 26 ks, 3000 zł a Krzysztofa Pruszkowského od 1400 do 3500 €.

Bogdan Konopka, *Brandu Corse nr 2*

Na otázku, co se změnilo na trhu se sběratelskou fotografií od roku 2004, odpovídá Katarzyna Żebrowska: „Stalo se běžné, že se fotografie kupuje, že jde o něco cenného.“ [16] Nyní jsou jejími klienty hlavně zasvěcení sběratelé. Současně je mírně optimistická, i když dobře ví, že během půlroční existence galerie je těžké hodnotit její šance na úspěch. Dává si rok, aby se zorientovala, jestli je změna ve vnímání hodnoty fotografie trvalá a odrazí se i v počtu prodaných prací.

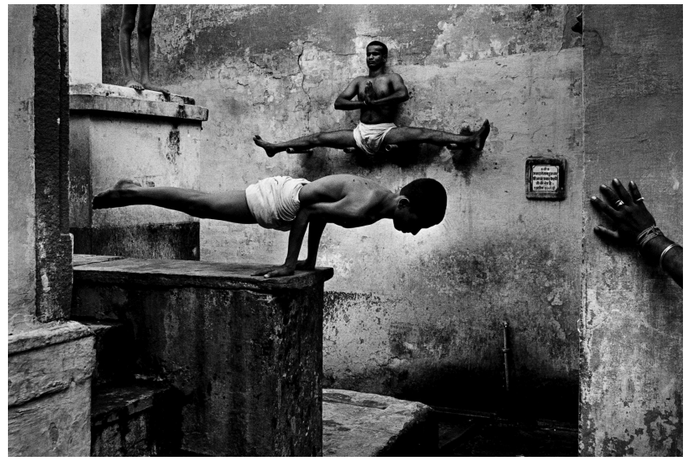
4.2 Yours Gallery

Yours Gallery existuje od roku 2004, vznikla velmi krátce po otevření Galerie Luksfera. Jejím mecenášem je Tomasz Gudzowaty, fotograf mnohokrát oceňovaný na soutěžích World Press Photo a Picture of the Year International a v soukromí syn jednoho z nejbohatších Poláků Aleksandra Gudzowatého.

Od února roku 2006 se galerie nachází na skvělém místě, v krásném domě na jedné z nejreprezentativnějších ulic Varšavy, ul. Krakowskim Przedmieściu 33. Výstavní prostor představují tři patra, v přízemí se nachází knihkupectví s fotografickými publikacemi. V Yours Gallery jsou kromě výstav organizovány i setkání s autory, fotografické dílny, prezentace technických novinek, veřejně přístupné hodnocení portfolií a prezentace knižních novinek, jako např. květnová prezentace knížky Kuby Dąbrowského *Western.*

Program galerie je možné rozdělit na dvě části. Z jedné strany prezentuje uznávané polské fotografy různých generací: Krzysztofa Pruszkowského,

Andrzeje Jerzyho Lecha, Rafała Milacha, Szymona Szcześniaka, Wojtka Wietesku a samozřejmě práce svého mecenáše Tomasze Gudzowatého. Z druhé strany však dává polskému publiku šanci zhlédnout díla slavných světových autorů, často laureátů mnoha ocenění, včetně World Press Photo. Dodatečnou atrakcí je možnost setkání s většinou z nich na vernisážích. Dosud zde byly prezentovány díla autorů mj. Sebastiana Salgada, Elliotta Erwitta, Pascala Maitrera, Alexe Webba, Sanny Kannisto, Jacoba aue Sobola, Jana Grarupa.

Tomasz Gudzowaty, Judit Berekai, fotografie ze souboru *Yoga Performers,* 2007

Kromě uměleckých aktivit organizuje Yours i prodej fotografií vybraných v galerii prezentovaných autorů. Na otázku, jak hodnotí trh se sběratelskou fotografií v Polsku, odpovídal Łukasz Smudziński, zodpovědný za prodej v Yours, bez váhání shledal, že „v Polsku trh neexistuje“. [17] Jako důkaz tohoto názoru udává, že z přibližně 70 loni prodaných fotografií jen 5 našlo kupce v Polsku. Tvrdí, že tento rok je ještě složitější než minulý a prodá se jen přibližně jedna fotografie měsíčně. Poslední prodej polskému klientovi

se uskutečnil před půl rokem – realitní agentura zakoupila dílo Tomasze Gudzowatého.

Právě díla tohoto autora se těší velké popularitě. Všechny jeho cykly jsou prodávány v edici 33 kusů na barytovém papíře velikosti 30 × 40 cm a cenu 1000 € nebo 50 × 60 cm za 1500 €. Navíc je z každého cyklu vybrána jedna práce pro zvětšení rovněž na barytu, ale na velikost 150 × 200 cm. Taková práce se pak prodává v edici 1/1 za několik set tisíc zlotých. Není veřejně známo za kolik přesně, ale předpokládá se, že za méně než 500 tis. zł.

Druhým autorem, jehož díla se těší velkému zájmu kupujících, je Adam Pańczuk. Zajímavé je, že jeho soubor *Karczeby* se skládá z větší části z portrétů, které se zpravidla prodávají velmi těžko. Údajně zvláště francouzští klienti jsou těmito díly velmi uneseni, neboť je fascinuje jejich původnost zachyceného života, vesnice na podlesí připadá zahraničnímu divákovi spíše jako skanzen než jako skutečně existující místo. Smudziński vysvětluje, „možná je v tom nějaký projev nostalgie k životu blízkému přírodě, neboť tento cyklus vypráví o připoutání lidí k zemi, svěření jí vlastního života“. [18] Práce z tohoto souboru jsou rozděleny na dvě skupiny. Portréty jsou vytvořeny ve dvou velikostech. Jeden je velký 30 × 30 cm v nákladu 10 + 2 ap a za cenu od 430 do 720 €. Druhý 60 × 60 cm v edici 5 + 1 ap za cenu od 720 do 1000 €. Snímky reportážní jsou prodávány ve velikosti 24 × 36 cm v edici 15 + 1 ap za cenu od 290 do 470 €.

Značně hůře se prodávají snímky dokumentární, zvláště pak tolik vizuálně komplikované jako díla Rafała Milacha, která v závislosti na velikosti a čísle v edici dosahují ceny 450 až 1800 €.

Pańczukovy i Milachovy snímky jsou zároveň vytvořeny coby tisk vhodný k archivním účelům a jejich cena nezahrnuje rám.

Klienty Yours jsou osoby, které hledají snímky z estetických důvodů, sběratelů je mezi nimi málo, neboť ti vnímají nákup jako část procesu budování sbírky. Smudziński soudí, že „fotografie je stále vnímána jako

Adam Panczuk, fotografie ze souboru *Karczeby*, 2008-2009

něco nadbytečného. Bez bytu nebo auta se neobejdeme, ale bez fotografie žít můžeme. Ti, kteří si uvědomují hodnotu fotografie, jsou hlavně obyvatelé Varšavy a dalších velkých měst.“ [19]

Za jeden z nejlepších prostředků podporujících prodej fotografií považuje Łukasz Smudziński výstavy, zvláště zahraniční. Například ve Spojených státech se bez výstavy nikdo o díla daného autora nezajímá. Nezbytná je osobní účast fotografa na vernisáži, neboť lidé se tam velmi zajímají o rozhovor, chtějí poznat vztah autora k jeho dílům.

Galerie si vytváří rovněž vlastní sbírku fotografií. Z každé výstavy se snaží získat přibližně tři díla, ale získávají i jiné autory. V archivu galerie se nachází mj. Corinne Mercadier, Todda Hido, Nan Goldin, Jeanloup Sieff, Roger Ballen.

4.3 Galerie ZPAF i S-ka

Galerie ZPAF i S-ka je nová forma bývalé galerie krakovského oddělení organizace ZPAF – Związku Polskich Artystów Fotografików (Svazu polských umělců fotografů). Její vznik je výsledkem spolupráce ZPAF a Nadace pro rozvoj vizuálního umění, hlavního organizátora festivalu Měsíc fotografie v Krakově.

Galerie reprezentuje mnoho fotografů, mj. Filipa Berendta, Kubu Dąbrowského, Jana Dziaczkowského, Nicolasa Grosperrea, Przemysława Pokryckého, Konrada Pustołu či Joanne Rajkowskou a také ze zahraničí Vincenta Delbroucka, Svätopluka Mikytu, Aleksandrę Vajd, Hynka Alta.

V tomto roce se jako jedna ze dvou polských galerií, spolu s galerií Czarna z Varšavy, kvalifikovala do kategorie STATEMENT, reprezentující osm galerií ze střední Evropy na veletrhu Paris Photo. Vystavuje tam práce Filipa Berendta, Konrada Pustoły, Nicolase Grospierrea, Aleksandru Vajd a Hynka Alta.

Hlavními klienty galerie jsou sběratelé, zvláště ze zahraničí. Podařilo

se prodat značný počet děl sběrateli z New Yorku, další (tentokrát ze Švýcarska) našel galerii díky článku o polském umění, který se objevil v The Wall Street Journal v listopadu roku 2009. [20] Zatím koupil jedno dílo Joanny Rajkowské. Roste zájem o nákup hlavně mezi mladými lidmi, často nějakým způsobem svázaných s fotografií, a také umělci.

Jan Dziaczkowski, fotografie ze souboru *Japanese Monster Movies*, 2009

Nejlépe se prodávají koláže Jana Dziaczkowského ze souboru *Japanese Monster Movies* ve formátu 9 × 14 cm za 250 €. Na druhém místě je vzhledem k prodejnosti Joanna Rajkowska. Zatím však zisk z prodeje fotografií nestačí pokrýt náklady na provoz galerie.

Fotografie Filipa Berendta ze série *Martwa natura* nebo *Pandemic* v nákladu 5 ks se prodávají za cenu od 700 do 1000 € (pigmentový tisk technologie Epson na papíře Hahnemühle).

Galerie se bude snažit zúčastnit veletrhu v Basileji a Frieze Art Fair v Londýně v roce 2011.

4.4 Galerie Czarna

Galerie Czarna je autorskou galerií Agnieszky Czarnecké. Existuje již pět let a od roku 2007 se nachází v bytě na ulici Marszałkowska. Je galerií umění, ve které je fotografie jedním z prezentovaných odvětví vedle malířství, sochařství nebo instalací. Czarnecka byla také kdysi fotografkou, hlavně portrétní a svatební. Ve své galerii však vystavuje hlavně umělce, kteří fotografii využívají ve svých konceptuálních dílech.

Czarnecka vnímá změnu v přístupu klientů k fotografii. Dříve se cenili hlavně již nežijící autoři, nyní již mnoha lidem došlo, že fotografie je umění. Prodává téměř výhradně sběratelům a snaží se, aby práce umělců, které zastupuje, skončily v těch nejlepších sbírkách. Soudí, že nákup prací v galerii zaručuje kupujícím, že práce jsou správně připravené, a to i vzhledem k zachování edicí, což je v případě fotografie často zpochybňováno.

V tomto roce se zúčastní veletrhu Paris Photo, kde kurátory nadchly hlavně práce Teresy Gierzyńské, umělkyně, kterou Krzysztof Jurecki staví na stejnou úroveň jako Natalii LL, Ewu Partum, Zofii Kulik nebo Teresu Murak.

Gierzyńska často používá techniku koláže, působí na fotografie destruktivně: zamalovává, rozmazává a stříhá je. Na Paris Photo budou vystaveny hlavně koláže Gierzyńské ze 70. let (každý je unikát) za cenu 3500 €.

Teresa Gierzyńska, *Zakochana* (Zamilovaná) ze souboru *O niej* (O ní), 1984

Dalším autorem, kterého přiveze Czarna do Paříže, bude Szymon Rogiński. Fotograf, který se proslavil módními snímky z kolekce návrhářky Ani Kuczyńské a který aktivně vytváří také svoje autorské soubory jako *Project UFO* nebo *Poland Synthesis.* Jeho práce budou vystaveny na pařížském veletrhu v rámci edice 5 + 1 ap za ceny od 1600 do 2500 €.

Vedle těchto autorů budou pravděpodobně vystavena také díla dvou umělkyň: video Doroty Buczkowské v nákladu 5 ks za přibližně 1300 € a práce Moniky Wiechowské (výběr prací a jejich ceny ještě není znám).

O své práci galeristka Agnieszka Czarnecka říká, že „je to práce filantropická.“ [21] Zvláště poslední dobou pociťuje následky krize, neboť

lidé věnují méně peněz na umění a komerční galerie mají velké problémy se získáním dotací od státu. Má velkou radost, že se dostala na veletrh Paris Photo, ale ještě netuší, jestli se jí podaří najít prostředky na zaplacení prodejního stánku (cca 12 000 €) a výrobu prací. Má obavy o výsledky prodeje, zvláště po posledních zkušenostech na zahraničních trzích.

Zároveň ví, že účast na takových veletrzích, jako Art Brussels (kterého se zúčastnila na úkor veletrhu Vienna Fair), Volta Basel, Nada Art Fair Miami Beach, je dnes pro galerii otázkou bytí či nebytí. S malou závistí říká, že: „V jiných západoevropských státech dostávají komerční galerie 50% dotace na účast na akcích tohoto druhu, a v Polsku je to vnímáno jako rozdávání státních peněz soukromému podnikání. Přitom jen díky tomu mají galerie šanci prezentovat umělce a tím jim pomoci v rozvoji jejich tvorby, což je současně také propagací daného státu a jeho kultury. Zvlášť pokud se takových veletrhů účastní desítky tisíc osob.“ [22]

Z důvodu neustálého nedostatku financí pracuje v galerii sama, neboť roční náklady na zaměstnance představují náklady na účast na jednom zahraničním veletrhu. Nevzdává se však a říká: „Mám, co se týče výlučnosti, velmi dobré a silné umělce, a věřím v úspěch.“ [23]

4.5 Galerie Leto

Příkladem spokojené galeristky je Marta Kołakowska, majitelka galerie Leto. Dříve pracovala několik let v aukčním domě Polswiss Art a velmi se zasloužila o úspěch jeho první aukce fotografií v roce 2003. Nyní již pět let vede spolu se svým mužem autorskou galerii umění, která reprezentuje také dva umělce využívající ve svých dílech fotografii. Jde o Maurycyho Gomulického a Macieje Stępińského.

Maurycy Gomulicki je tvůrce mj. fotografií, objektů, instalací, videofilmů a animací. Zabývá se také grafickým designem a knižními ilustracemi. Vydal fotografické album *W-wa*, věnované estetice varšavských městských čtvrtí (práce z let 2000–2004), ve kterém romantickým způsobem dokumentuje v denním shonu nepostřehnutelné fragmenty skutečnosti, např. vzory chodníků nebo jednoduché ornamenty vytvořené oplocením. Společně s Jeronimem Hagermanem vytvořil Gomulicki také fotografické album *Funebre* (2006), věnované pohřebním fantaziím v různých částech světa. Jeho práce se těší u klientů velké popularitě, v několika případech již

byly vyprodány celé náklady (edice má zpravidla 3 nebo 5 ks). Ceny jeho prací se pohybují od 1000 do 6000 €.

Maurycy Gomulicki, *Toxic hills,* 2009

Maciej Stępiński začal ve Francii fotografovat cyklus antidokumentárních, digitálně upravovaných snímků a videofilmů zdůrazňujících dehumanizovanou infrastrukturu dálnic. V roce 2009 vytvořil dva fotografické projekty, série cibachromů *Warsaw City Tennis Clubs* (Kordegarda 2009) a *Go with peace*, vzniklý v Izraeli. Jeho práce je možné zakoupit v galerii za ceny od 900 do 2300 €.

V červenci se galerie Leto v rámci projektu Panorama Polonia zúčastní španělského veletrhu ARTESANTANDER. Bude tam prezentovat tři fotografie Mauryceho Gomulického ve formátu 120 × 80 cm a edici 5 ks za cenu 3100 € za kus a také dvě od Macieje Stępińského ve formátu 80 × 80 cm, edici 5 ks po 1500 € za kus. Všechny práce jsou vytvořeny pomocí digitálního osvitu a jsou nalepené na dibond a přikryté plexisklem. Kołakowska přiznává, že tato technika nezaručuje jistotu, co se týče archivní trvanlivosti, ale galeristka klientům zaručuje, že jestli se s nimi začne něco zlého dít, bude okamžitě vyměněna za nový exemplář.

Marta Kołakowska uvažovala také o účasti na letošním Paris Photo, ale nakonec zvolila veletrh Artissima v Turíně, který se také koná v listopadu. Svoji volbu motivuje zaprvé vysokými poplatky za účast na francouzské akci a kromě toho by nechtěla být identifikována pouze s fotografií. Zastupuje mnoho umělců jiných disciplín, a chce být vnímána ve větším záběru. Sama nakonec přiznává, že se stále nejlépe prodávají malby a na druhém místě video.

Maciej Stępiński, *Sans titre*, 2007

Klientelou galerie Leto jsou téměř výhradně zasvěcení sběratelé umění. Často se jejich spolupráce prohlubuje a přerodí se do kontaktů na úrovni přátelství, z čehož má Kołakowska obzvláště velkou radost. Uvědomuje si, že když ještě pracovala v aukčním domě, byly takto blízké vztahy s kupujícími nemožné, což jí velice chybělo. Další výhodou provozování vlastní galerie je blízký kontakt s umělci, které zastupuje. Často se účastní projektů již od samého začátku vznikání koncepce a přes všechny etapy jejich realizace.

Kromě satisfakce pramenící z blízkých a díky tomu nezvykle cenných vztahů s umělci a klienty Kołakowska zdůrazňuje, že je také velmi spokojená s finančními výsledky své galerie. Úspěšně se jí daří nejen udržet galerii v provozu, ale také se z jejího provozu uživit, a to bez využití pomoci různých nadací nebo státních grantů.

4.6 Galerie Asymetria

Je třetí galerií, která se zúčastní letošního veletrhu Paris Photo, na rozdíl od ZPAF i S-ka a Czarna nebude v části věnované střední Evropě, ale v doprovodném programu.

Na internetové stránce asymetria.eu charakterizuje její působení vedoucí galerie Rafał Lewandowski: „Galerie Asymetria je první galerií na polském trhu s uměním, která provozuje výstavní salon polské historické fotografie. Zajímáme se zvláště o fotografie z 50., 60. a 70. let, i když se snažíme svým záběrem odbíhat i do vzdálenějších období, což dokazují výstavy Fortunaty Obrąpalské nebo Adama Sheybala. Svým názvem galerie navazuje na slavný cyklus a text Zbigniewa Dłubaka, ve kterém umělec vyjádřil své přesvědčení, že ‚svět se skládá z věcí různých, neopakovatelných čili asymetrických'. Asymetričnosti jsou důvodem nemožnosti vytvoření jednoznačné – symetrické – vize skutečnosti, což bude patrné na dalších prezentovaných výstavách.

Galerie se dále zabývá prodejem polské umělecké fotografie 20. století.

V nabídce můžeme nalézt díla slavných autorů, jako Zbigniewa Dłubaka, Zofie Rydet, Andrzeje Strumiłła, Leonarda Sempolińského, Fortunaty Obrąpalské, Bronisława Schlabse, Jerzyho Lewczyńského, Benedykta Jerzyho Doryse, Harryho Weinberga. V poslední době se prodejní salon rozrostl o práce Marka Piaseckého."

V části „fotografové" lze opravdu nalézt práce vyjmenovaných autorů s podrobnými sběratelskými poznámkami. Na internetové stránce nejsou ceny uvedeny, a nepodařilo se je ani po několika pokusech zjistit – ani telefonicky ani výměnou e-mailu s Rafałem Lewandowským. Tato nechuť ke zveřejnění základních prvků fungování komerční galerie, jakou se snaží být, je velmi zvláštní. Dozvěděla jsem se pouze, že v Polsku neexistuje trh se sběratelskou fotografií a že značně zajímavější by bylo psát o existujícím trhu v západní Evropě, nebo alespoň v Česku nebo Maďarsku. Uvidíme, jestli se na Paris Photo Rafał Lewandowski rozhodne ceny zveřejnit.

S galerií Asymetria je propojena nadace Archeologia Fotografii, jejímž cílem je ochrana a opětovná prezentace na denním světle archivů slavných polských fotografů. V dnešní době nadace zpracovává archiv fotografií a dokumentů po Zbigniewu Dłubakovi a v nejbližší době má v plánu začít zpracovávat archivy Zofie Chomętowské, Marie Chrząszczowé, Janusze Bąkowského a Jerzyho Lewczyńského.

Nadace v březnu roku 2010 spustila projekt Fotorejestr, díky kterému má vzniknout seznam varšavských fotografických sbírek, a to jak institucionálních, tak soukromých. Ukončení projektu je plánováno na říjen roku 2011 a může se stát velmi zajímavým obrazem metropolitních fotografických sbírek.

4.7 Galerie Raster

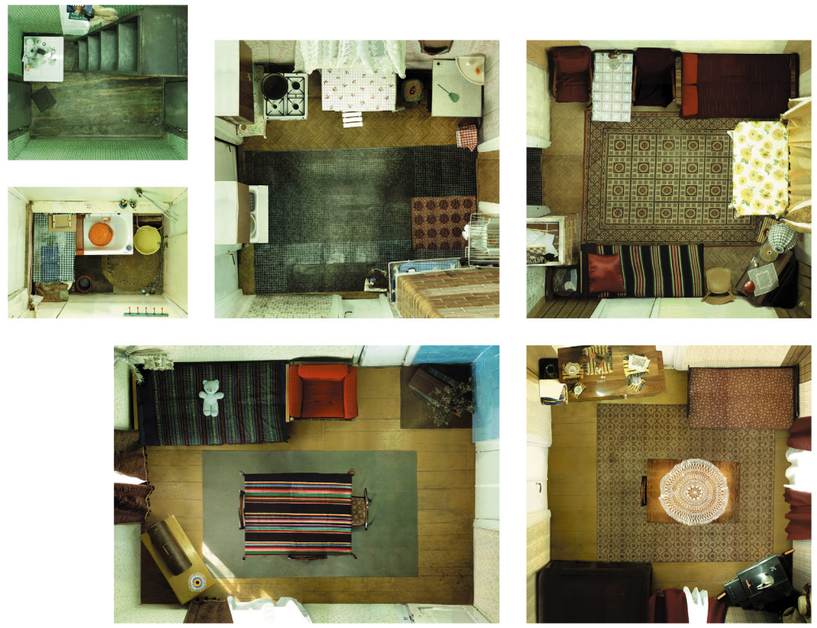
Galerie Raster je provozována dvěma kritiky umění Łukaszem Gorczycou a Michałem Kaczyńským. Od roku 2003 se sídlo galerie přemístilo do velkého bytu v domě z 19. století v centru Varšavy, kde jsou kromě výstav organizovány také koncerty, literární setkání, performance a přednášky. Raster se zabývá také vydavatelskou činností, organizuje četné výstavy a návštěvy ze zahraničí a jiných polských měst, galerie se zúčastňuje mezinárodních veletrhů umění, mj. LISTE a ART Basel v Basileji, NADA v Miami, FRIEZE ART FAIR v Londýně a VIENNA FAIR ve Vídni.

Zastupuje autory různých uměleckých odvětví, včetně fotografie. Ve svém portfoliu má nejznámější polské umělce, jako jsou Wilhelm Sasnal, Marcin Maciejowski, Piotr Bujnowski nebo Zbigniew Libera. K předním autorům pracujícím s fotografií patří Aneta Grzeszykowska, Jan Smaga nebo Nicolas Grospierre. Majitelé galerie jsou známí tím, že o umění dokážou nejen zajímavě mluvit a psát, ale také ho skvěle prezentovat a prodávat. Je zajímavé, že tato galerie jako jediná z dosud zmiňovaných zveřejňuje

na svých internetových stránkách raster.art.pl seznam dostupných prací s jejich přesným popisem a také cenami.

Například:

Aneta Grzeszykowska a Jan Smaga z cyklu Plan:
no 1. Żytnia 79/2, 2003, lambda print na dibondu, 110 × 96 cm, edice 7 + 3 ap – 4000 € netto
no 6. Dzięcioły 3, 2003, lambda print na dibondu, 163 × 125 cm, edice 7 + 3 ap – 4200 € netto

Aneta Grzeszykowska, Jan Smaga, *Plan #6, Dzięcioły 3*, 2003

Jan Smaga z cyklu *Skin [MUM]*, 2007, c-print, 70 × 73cm (rama 106 × 116cm), edice 3 + 1 ap – 2800 € netto

Nicolas Grospierre *Małpy i wiewiórki* (Opice a veverky), lambda d-print na MDF, lak, diptych 2× 28 × 35 cm – 1200 zł

Zbigniew Libera *Broniewski*, 2004, c-print na dibondu, 105 × 102 cm, edice 3 – 1700 € netto

Piotr Bazylko na svém blogu věnovaném sběratelství nejnovějšího umění artbazaar.blogspot.com (vedeným spolu s Krzysztofem Maszewiczem) shrnul veletrh Art Basel, který navštívil 15. června 2007, takto: „Druhý den konání veletrhu se Paulina Wrocławska, Michał Kaczyński a Łukasz Gorczyca z galerie Raster věnovali hlavně informováním klientů, že edice snímků *Untitled Film Stills* Anety Grzeszykowské je již kompletně vyprodaná. Projekt Anety Grzeszykowské je barevným „remake“ slavných děl Cindy Sherman, ale vyfotografovaný ve varšavských, a nikoli newyorských prostranstvích a interiérech. Práce, která je vydaná v edici 7 kusů a obsahuje 70 snímků, se prodala téměř okamžitě. Jeden celý soubor, jak jsem již podotkl, koupili známí sběratelé, rovněž polského umění, Mera a Don Rubellovi (mají dokonce originální snímky z projektu Cindy Sherman). Na dva další soubory projektu přijímá galerie Raster „objednávky“ od velkých sběratelů a muzejních institucí, a komu je nakonec prodá, se Łukasz a Michał rozhodnou až po skončení veletrhu v Basileji. Cena souboru 70 snímků představuje sumu 30 tis. €. Ostatní soubory se prodávaly po částech (minimální počet byl stanoven na pět snímků, které stály 3 tis. €) a zakoupilo je mj. slavné Muzeum fotografie Winterthur ve Švýcarsku, německá sbírka Schuermann. Pět snímků koupily také, což je zajímavé, galeristky z newyorské galerie Metro Pictures, která je mateřskou galerií Cindy Sherman (ještě jedna zajímavost – v Metro Pictures visí jedna fotografie Cindy Sherman z tohoto projektu – *Untitled Film Stills*, která je na prodej za 300 tis. €).“ [24]

4.8 Ostatní galerie

Ostatní galerie, které rovněž nabízejí fotografie:

Galerie Starmach, Krakov
Galerie Piekary, Poznaň
Galerie Le Guern, Varšava
Galerie Lokal 30, Varšava
Nadace Galerie Foksal, Varšava

5. Sběratelé

„Sběratelství je neustálým vyhazováním peněz za jednu šílenost.“ [25] V případě uměleckých děl zpravidla vychází z velké vášně a fascinace tvorbou umělců, přičemž myšlenka na investici je v případě většiny sběratelů vedlejší a zpravidla nejsou sběrateli pouze z tohoto důvodu. V Polsku se poslední dobou objevuje stále větší počet osob, které dokážou fotografii ocenit. Někteří ji začleňují do svých uměleckých sbírek a někteří sbírají pouze fotografii. Kolik sběratelů fotografie vlastně je, není snadné určit, protože zdaleka ne všichni zveřejňují obsah svých sbírek. Z pohledu rozvoje trhu jsou nejhodnotnější ty sbírky, které jsou veřejně prezentovány a o kterých se mluví, neboť se podílejí na pozvednutí významu fotografie ve světě umění. Také pro sběratele to má mnoho výhod, poněvadž „podle mecenášů je nutné se o sbírky starat, vystavovat je a katalogizovat. Teprve tehdy získávají sbírky materiální hodnotu. Sběratelé, kteří uvažují o investici, zapůjčují své poklady muzeím. Informace o jejich vystavení např. v Národním muzeu usnadňuje prodej, je potvrzením autenticity

a ospravedlňuje vysokou vyvolávací cenu.“ [26]

Níže budou popsány největší a nejznámější polské sbírky, a to jak ty, jež jsou věnovány pouze fotografiím, tak i ty, ve kterých je fotografie zastoupena vedle ostatních uměleckých odvětví.

5.1 Wojciech Jędrzejewski

Wojciech Jędrzejewski je jedním z průkopníků sběratelství fotografie v Polsku. V prosinci roku 2002 prezentoval vybraná díla ze své sbírky v Galerii Artemis v Krakově na výstavě nazvané *Moje ulubione fotografie* (Moje oblíbené fotografie). V katalogu doprovázejícím výstavu tenkrát napsal: „Tato výstava vznikala v naději, že se díky ní oživí sběratelské prostředí. Možná bude pobídkou ke sbírání fotografií pro ty, kteří vášni k tomuto umění dosud odolávali.“ [27]

Na výstavě bylo prezentováno okolo sta prací autorů jak z Polska, tak i ze zahraničí. Z Polska byli zastoupeni umělci různých generací – od nestorů jako Tadeusz Wański nebo Paweł Pierściński přes střední generaci zastoupenou Chrisem Niedenthalem nebo Wojciechem Prażmowským až po nejmladší jako Anitu Andrzejewskou. Ze zahraničí jsme mohli obdivovat díla sedmi autorů, a to mj. Richarda Avedona, Henri Cartier-Bressona, Petera Lindbergha či Jeanloup Sieffa.

Výstava umožnila divákům seznámit se s tím, jaká fotografie zajímá

a vyvolává nadšení majitele sbírky Jędrzejewského. Jędrzejewski uvedl v rozhovoru z 16. července 2010: „Kupuji to, co se mi líbí.“ [28] A co se mu líbí, musíme sami zjistit prohlížením si sebraných fotografií, což není nijak jednoznačné. Vidíme tady zároveň krajinářské snímky Pawła Pierścińského, Jana Spałwana, Tadeusze Wańského, ženy – a ne vždy jde o akty – Anity Andrzejewské, Franka Bootse, Petera Lindbergha, Jakuba Pajewského, sportovní snímky Kuby Atyse, portréty Krzysztofa Gierałtowského (nyní sbírka obsahuje okolo 40 snímků tohoto autora), konceptuální fotografie Wojciecha Prażmowského, Zygmunta Rytky, Andrzeje Świetlika, ale také portréty postižených dětí Chrise Niedenthala.

Sběratelstvím se Jędrzejewski začal zabývat na konci 90. let, neboť, jak sám tvrdí, musel své sbírky ve svém domě uspořádat. Tehdy se svou ženou – grafičkou – měli sbírku různých věcí, včetně umění – malby, grafiky, fotografie. V určitém okamžiku jej to začalo unavovat a rozhodl se soustředit pouze na jedno umělecké odvětví, a protože měl vždy velmi rád fotografii a jako mnoho dalších měl za sebou zkušenosti z vlastní temné komory, vybral si právě toto médium. Možná také cítil investiční potenciál dřímající v uměleckém odvětví v tehdejších 90. letech 20. století ještě nedoceněném. Práce vynikajících autorů bylo možné zakoupit za několik desítek zlotých. Vzpomíná na setkání s Janem Spałwanem, podle Jędrzejewského jedním s nejvýznamnějších představitelů kielecké školy krajinářské fotografie, jenž svá díla oceňoval takto: „Malé 60 zlotých, velké 80 zlotých.“ A z hlediska investice zcela jistě nedošlo k žádnému rozčarování. V rozhovoru pro týdeník Wprost z 30. prosince 2005 říká: „Sběratelství uměleckých děl, bez ohledu na to, jestli jich člověk vlastní několik nebo několik set, nabízí mnoho zadostiučinění. Jde také o umění investovat vlastní peníze s přesvědčením, že jejich vložení do umění poskytne větší zisk než jiné finanční operace. V mém případě se tento přístup potvrdil.“ [29] Není však schopen přesně vyjádřit, nakolik je jeho nynější kolekce cenná, není totiž jasné, jak by se to dalo určit, protože druhotný prodej fotografií není příliš

rozvinutý, ale ceny rostou. „Nezřídka fotografie, které jsem koupil i před několika lety, jsou dnes 10–20krát dražší.“ [30]

Dnešní sbírka Wojciecha Jędrzejewského obsahuje okolo tisíce různých fotografických objektů, od daguerrotypů, negativů po zvětšeniny pocházející z různých historických období a vytvořené různými technikami. Kolekce nemá konkrétní profil, neboť Jędrzejewski soudí, že by pak mohla působit nudným dojmem. Nejraději nakupuje práce přímo od autorů, neboť pociťuje velkou satisfakci, pokud může osobně poznat jak historii díla, tak i člověka, který jej vytvořil. Rozhovor s autorem je pro něj velkým zážitkem a útěkem od světa podnikání, ve kterém se každodenně pohybuje (má vlastní marketingovou firmu). Jędrzejewski tvrdí, že fotografové, které poznal, jsou zpravidla velmi zajímaví lidé, což potvrzuje teorii hlásanou Tomaszem Tomaszewským, že aby se mohl člověk stát dobrým fotografem, musí být nejdříve zajímavým člověkem s velkými znalostmi z různých oborů života. Uvažuje-li o nákupu děl zahraničních autorů, snaží se i v tomto případě se s nimi seznámit osobně. Dílo, které pro něj bylo nejtěžší získat, byl portrét Christy Turlington od Petera Lindbergha, jehož kopie visí v hale jeho kanceláře. V roce 2005 o něm prohlásil: „Fotografii Petera Lindbergha Christy Turlington pro American Voque z roku 1998 jsem koupil před pěti lety za 3,5 tis. dolarů. Dostat se k autorovi a jeho agentům nebylo tehdy vůbec jednoduché. Bylo to učiněné dobrodružství. Na posledním Paris Photo prodali agenti Petera Lindbergha několik desítek prací tohoto autora ze stejné série za několik desítek tisíc eur za kus.“ [31]

O svých posledních koupích říká: „Jde o práce klasiků dobře reprezentující jejich celkové dílo anebo daný směr, např. skvělé snímky Wojciecha Prażmowského, o které se začaly zajímat pařížské galerie. Rozšířil jsem také sbírku o další díla Krzysztofa Gierałtowského, především ty nejvíce ceněné, černobílé. Naposledy se mi podařilo získat velmi zřídka nabízené fotografie mladého tvůrce Konrada Pustoły, který v minulém roce završil studium na umělecké škole v Londýně. Získal jsem také další fotografie Zygmunta Rytky, který je velmi často ve světě vystavovaným polským fotografem.“ [32]

Peter Lindbergh, *Christy Turlington L. A.*, 1988

Posledním objevem sběratele je Joanna Chudy, která vytvořila fotografickou sérii *Śląski Ulisses*. Oceňuje ji nejen za její estetiku, ale také za mistrovské zpracování barytových zvětšenin.

Snaží se prosazovat fotografii také v okruhu svých obchodních klientů, což dokazuje umístění prací Pawła Żaka nebo Pawła Pierścińského ve výročních zprávách banky Millennium, kde jsou uvedeny zásady vedení zodpovědného obchodu.

Úryvek výroční zprávy banky Millennium, *Odpowiedzialny biznez 2009*, (Zodpovědné podnikání 2009) ilustrované fotografiemi květů Pawła Żaka.

A plány do budoucna? Wojciech Jędrzejewski by chtěl odprodat část své sbírky, aby tak mohl lépe svoji sbírku uspořádat. Sní o objevení a prosazení nějakého nadaného fotografa. Pocitem radosti při spoluvytváření úspěchu autora byla již dříve zmíněná spolupráce s Konradem Pustołou při vzniku jeho *Darkrooms*. Když fotograf odjížděl z Londýna a musel tam nechat svůj Linhof, se kterým pracoval, Jędrzejewski mu navrhl, že se bude podílet na koupi tohoto přístroje v Polsku. Díky tomu se podařilo cyklus dokončit.

Chtěl by také zorganizovat společnou výstavu fotografií spolu s jinými známými sběrateli, jako jsou Dariusz Bieńkowski, Cezary Pieczyński a Grażyna Kulczyk, ale toto předsevzetí je zatím pouze v dalekých plánech. [33]

5.2 Krzysztof Madelski

Ke sběratelství fotografií přivedl Krzysztofa Madelskiego a jeho rodinu náhodný impuls – výstava fotografií věnovaná ženským osobnostem, kterou navštívili víceméně před dvěma lety v zahraničí. Do tohoto okamžiku sbírali hlavně malbu. O své sběratelské vášni mi Madelski v rozhovoru z 19. července roku 2010 prozradil: „Sbírání umění je rozvíjením vlastní citlivosti, únikem od každodenních problémů. Přínosem rodinné sbírky je integrace celé rodiny, hlavně díky koncentraci na společném hledání nových prací.“ [34] Ze začátku se chtěli věnovat feministické tematice, ale po rozhovoru s Adamem Mazurem, kurátorem varšavského Centra současného umění, rozšířili svůj okruh zájmu i na jiné náměty a svou kolekci pracovně pojmenovali *Obraz ženskosti v Polsku ve 20. a 21. století.* Což je míněno tak, že sbírané práce se týkají tematiky ženskosti v různých aspektech: estetickém, tedy prostřednictvím těla, společenském – spolu se v současnosti módní problematikou spojenou s pojmem gender – pohlaví společnosti, a přirozeném. Formálně tady máme také velmi různorodá díla od estetizujících přes experimentální až po video. Adam Mazur je kurátorem této sbírky, ale vybízí rodinu Madelských, aby také sama vyhledávala zajímavé práce a autory. Krzysztof Madelski přiznává, že: „Tato hledání jsou neobvykle vzrušující, i když velmi časově náročná, avšak ambicí každého sběratele je vsadit na inovace neboli na objevování tvůrců, jejichž práce přinášejí něco nového, neopakují jen již známá řešení.“ [35]

Ze začátku chtěl do své sbírky získat hlavně díla umělců tvořících v prvních dekádách 20. století, jako Kazimierz Podsadecki, Janusz Maria Brzeski nebo Witkacy, avšak brzy zjistil, že získání jejich děl je neobvykle složité, a dosud se mu to nepodařilo. Ze starších autorů získal několik prací Benedykta Jerzyho Dorysa, Mariana Dederky, Zbigniewa Dłubaka. Fotomontáže Pawła Pierścińského připravené pro první výstavu *Wenus* v Krakově. Chtěl by mít dílo Bronisława Schlabse s motivem ženy, ale ještě se mu takové nepodařilo najít. Sní také o zakoupení nějaké práce Fortunaty Obrąpalské, neboť velmi obdivuje její inovativní tvorbu, nebo Zofie Rydet ze série *Macierzyństwo* (Mateřství).

Má velkou sbírku děl Teresy Gierzyńské, jejíž díla bude letos prezentovat galerie Czarna na Paris Photo.

K nejčastěji zmiňovaným konceptuálním umělcům zastoupených ve sbírce patří: Alicja Żebrowska, Katarzyna Kozyra nebo Aneta Grzeszykowska s cyklem *Untitled Film Stills*. Má také snímky Katarzyny Górne z cyklu *Madonny*, dále Elżbiety Jabłońské z cyklu *Supermatka* a práce Zofie Kulik. Kromě ženských autorek najdeme v jeho sbírce fotografie takových autorů, jako jsou Andrzej Świetlik nebo Maurycy Gomulicki s cyklem *Nowe przygody Sierotki Marysi albo Spełnianie marzeń* (Nové příběhy sirotky Mařenky aneb Splněná přání)[1] anebo slavnou *Tropical toxic*.

1 Polská interpretace pohádky o Sněhurce podle Marie Konopnické.

Elżbieta Jabłońska, ze souboru *Supermatka*, 2002

Skupina skandalistek je zastoupena Zuzannou Janin, Natalií LL a Agatou Bogackou.

Po dlouhých diskusích s Adamem Mazurem se rozhodl do sbírky zařadit rovněž módní fotografie. Výběr padl mj. na díla Tadeusze Rolkeho, Jacka Poremby, Magdy Łuniewské a populárního duetu Zuza Krajewska / Bartek Wieczorek. Tato umělecká spolupráce přinesla ovoce i ve formě komerční, neboť Krajewska a Wieczorek byli přizváni ke spolupráci na vytváření fotografií do kalendáře firmy YES Biżuteria na rok 2010, kterou vlastní Krzysztof Madelski.

Nejmladší generaci autorek ve sbírce zastupují Anna Imiela-Szcześniak a Joanna Chudy, jejíž práce zaujaly Wojciecha Prażmowského a která Madelského velmi nadchla. Je zajímavé, že podobný entuziasmus související s díly této autorky prezentuje také výše zmíněný Wojciech Jędrzejewski.

Všechny práce přechovává doma, část děl je však stále ještě zabalena v obálkách, neboť tempo nákupu fotografií je vyšší než jejich rámování.

Dosud se v kolekci nachází okolo 230 děl (včetně několika videofilmů). Krzysztof Madelski si dává ještě půl roku, možná rok, než svou sbírku uzavře a ukáže ji publiku. Velmi by si přál, aby byla prezentována v rámci jednoho s festivalů fotografie, které se konají v Krakově nebo Lodži, a aby k výstavě vznikla doprovodná publikace, která by byla trvalou památkou jeho cílevědomé sběratelské činnosti. Publikace by měla být také obohacena o rozhovory s autory děl, které již začala shromažďovat jeho dcera, studentka Akademie krásných umění a psychologie. Sběratel také doufá, že jak výstava, tak i album se přičiní k pozvednutí role fotografie ve světě umění.

Po uzavření sbírky věnované ženám by se chtěl zaměřit na svou novou fascinaci čili abstraktní fotografii a vytvořit její sbírku, přičemž začít by chtěl např. díly Andrzeje Pawłowského nebo Bronisława Schlabse. [36]

Joanna Chudy, *Śląski Ulisses*, 2010

5.3 Mateusz Madelski

Je synem Kszysztofa Madelského a o své vášni říká: „Fotografie mě fascinovala již na začátku studia na gymnáziu, ale spíše jako médium, díky kterému je možné něco sdělit nebo zaznamenat než jako umělecké odvětví. Při volbě dalšího studia zvítězil pragmatismus, vybral jsem si studium investičního bankovnictví, avšak láska k fotografii mi stále zůstala. Během studia v Londýně jsem se navíc účastnil kurzů fotografie a svůj volný čas jsem věnoval návštěvám různých výstav a veletrhů umění. Jednou jsem na výstavě v Centru současného umění spatřil dílo *Sztuka Konsumpcyjna* (Konzumní umění) od Natalie LL. I když mě v umění zajímaly především nejnovější trendy, připadala mi tato práce výjimečně aktuální a absolutně mě uchvátila. Když jsem po třech letech vydělal první vlastní peníze, rozhodl jsem se je věnovat právě na pořízení tohoto díla. A tak to všechno začalo. Časem role fotografie jako média přešla do pozadí a stala se záminkou k seznámení se s něčím hlubším, odtrženým od formy dané práce.

Profil kolekce nebyl definován příliš konkrétně, i když většina děl se

týká anebo navazuje na umění polských autorek 70. a 80. let. (…) Stále znova objevuji tvorbu Natalie LL. S ubíhajícím časem začínám oceňovat práce, které se mi donedávna zdály nepochopitelné. Přál bych si, aby sbírka mohla reprezentovat nejvýznamnější období její tvorby.

Nejvýznamnější autoři zastoupení ve sbírce:
Natalia LL, Izabella Gustowska, Grzegorz Kowalski, Kyoichi Tsuzuki, Julia Fullerton-Batten.

K většině prací ve sbírce mám velmi emotivní vztah. S výjimkou děl, která jsem koupil pod vlivem neodolatelného impulsu, jsem nad všemi ostatními dlouho uvažoval a analyzoval jsem jejich pořízení z různých možných úhlů; zvažoval jsem také, jestli budou spolu vedle sebe ladit.

Přestože by to mohlo od začínajícího sběratele znít divně, tak mi stále méně záleží na ‚pořízení' toho či jiného díla. Jestli o něčem sním, pak především o tom, abych měl více času na navštěvování zajímavých výstav nebo na rozhovory s umělci.

Velmi mi vždy záleželo na osobním seznámení přímo s autory. Pokaždé šlo o velmi příjemný zážitek a příležitost se něco nového o jejich tvorbě dozvědět. Část sbírky jsem nakoupil v Londýně v galerii Scout anebo na veletrhu Frieze Art Fair; zvláště rád vzpomínám rovněž na veletrhy Affordable Art Fair, na kterých jsou vystavovány hlavně práce mladých umělců a většinou je i sami osobně prezentují.

Názory odborníků jsou velmi cenné a stojí za to se s nimi seznámit. Stejně tak si myslím, že fascinace uměním nás v jistém smyslu zavazuje a je jen na nás, abychom sami objevili podstatu daného díla. Dokonce i když jsou naše názory subjektivní a závisí na stavu našich znalostí, tak si myslím, že jsou nezbytné, abychom mohli s plnou zodpovědností vytvářet svoji sbírku.“ [37]

5.4 Dariusz Bieńkowski

Dariusz Bieńkowski je jedním z nejznámějších polských sběratelů, neboť o své sbírce rád mluví, ale také ji rád prezentuje. I když nepoužívá ani mobilní telefon ani e-mail, je velmi snadné si s ním domluvit rozhovor. Kdysi sbíral především společně se svým bratrem Krzysztofem, ale nyní se soustředil na samostatné činnosti. Sbírá různé umění včetně fotografie, která je pro něj uměleckým odvětvím rovnocenným s ostatními. Tento přístup výborně reprezentuje začátek jeho sbírky. Prvním zakoupeným dílem byl měděný reliéf Henryka Stażewského a druhým heliografie Karola Hillera.

Je velkým uměleckým fanouškem, tvrdí, že umění je pravdivé a upřímné jako příroda, umožňuje odtrhnout se od reality. Nakupuje díla, která jsou podle něj optimistická a mají hodně energie. Musí se dobře s daným dílem cítit, neboť je shromažďuje ve svém domě. „Nejednou jsem slyšel, že sběratelství je investicí. Podle mého názoru ten, kdo kupuje díla pro zisk, z toho nemá nic, žádnou radost. Já nemám v úmyslu na tvorbě vydělávat, pouze se z ní těšit. Přátelství se známými umělci považuji za svůj

životní bonus. Všiml jsem si zajímavého vztahu: čím větší dílo a postavení, tím větší úroveň.“ [38] Přátelí se s Józefem Robakowským, který je také kurátorem fotografické části jeho kolekce, a jak sám říká, nikomu jinému by ji nesvěřil. K Jerzymu Lewczyńskému se chová jako ke svému otci, má také velmi vřelé vztahy s Wojciechem Fangorem.

Józef Robakowski, *10 pól ostrości*, (10 hloubek ostrosti) 1969

I když jej velmi rozčilují otázky týkající se materiální hodnoty jeho sbírky, přiznává, že možná by informace o cenovém nárůstu jednotlivých fotografií měly být publikovány, aby přilákaly průměrného konzumenta k nákupu a zdůvodnily by mu možnosti tohoto média. Sám se zatím nehodlá svých nasbíraných děl zbavovat, neboť „přátelé se neprodávají“. Ve svém domě má vlastní „kabinety“ pro jednotlivé umělce, aby si bylo možné vybrané umění lépe užít.

Sbírka fotografií Dariusze Bieńkowského je budována podle rad Józefa Robakowského, podle klíče převzatého z knihy Urszuly Czartoryské *Przygody plastyczne fotografii*, sbírka byla prezentována v Muzeu umění v Lodži s názvem *Fotoobrazy. Gest plastyczny w fotografii* (Umělecké gesto ve fotografii) v roce 2006. Obsahuje práce velkých mistrů polské fotografie, mj. Karola Hillera, Stefana Themersona, Bronisława Schlabse, Zdzisława Beksińského, Fortunaty Obrąpalské, Mikołaje Smoczyńského, Jadwigy Sawické a celé řady dalších. Každé jméno představuje významnou kapitolu v dějinách polské fotografie.

Lituje, že v Polsku není ještě fotografie všeobecně akceptována coby umělecké dílo a mladí „oblékají“ své domy do masově vyráběných snímků z Ikey místo stále relativně levných hodnotných děl.

Zatím má v plánu nasytit svou kolekci díly autorů, kteří již jsou v ní zastoupeni, i když se mu někdy podaří zakoupit i díla mladších, jako Karoliny Breguły nebo Aleksandry Buczkowské. [39]

5.5 Cezary Pieczyński

Sběratel a majitel poznaňské galerie Piekary vytváří svoji sbírku již od druhé poloviny 90. let 20. století a fotografie se v ní objevuje přibližně šest let. Pro fotografii se nadchl díky svému seznámení s Bronisławem Schlabsem a jeho tvorbou z druhé poloviny 50. a 60. let 20. století. Sbírka Cezary Pieczyńského se skládá ze dvou částí. První část obsahuje práce, často abstraktní, založené na experimentech s formou a využívání různých možností fotografického materiálu, zde jsou zastoupeni umělci Karol Hiller, Zbigniew Dłubak, Fortunata Obrąpalska, Jerzy Lewczyński, Marek Piasecki. Druhá část se orientuje na téma tělesnosti se zvláštním důrazem na sex a smrt. Do této části zařazuje díla takových autorů, jako jsou Nan Goldin, Andres Serrano, Larry Clark, Paul McCarthy, Boris Michalkov, Zhang Huan, Thomas Ruff, Konrad Kuzyszyn, Zuzanna Janin, Maurycy Gomulicki.

Pieczyński díla ze své sbírky velmi ochotně veřejně prezentuje. Na začátku roku 2008 představil část z nich v sopotské Státní umělecké galerii na výstavě *Materia (w) fotografii. 100 fotografii z kolekcji Cezarego*

Pieczyńskiego (Materiál fotografie. 100 Fotografii ze sbírky Cezary Pieczyńského) a od srpna tohoto roku ve stejné galerii prezentuje výstavu *Oh no! Not sex and death again / Ikonografia cielesności – współczesna fotografia światowa*. Hlavní myšlenkou této výstavy je ukázat šokující zpracování erotiky a smrti v současné fotografii. V září 2010 bude ve varšavském Muzeu plakátu vystaven výběr z jeho sbírky na výstavě zahajující cyklus prezentací polských soukromých sbírek, kterou organizuje nadace Profile.

Cezary Pieczyński tvrdí, že vedení galerie Piekary není ziskovým projektem, zvláště pokud mu záleží na umělecké volnosti a poskytování nových šancí na uplatnění umělcům, jejichž umění není jednoduché anebo je běžně označováno za dekorativní. Takže od začátku o své sbírce neuvažoval jako o investici, i když se později ukázalo, že mnoho děl dříve levně zakoupených má dnes daleko větší hodnotu. Tvrdí, že trh s uměním, a zvláště se sběratelskou fotografií, je v naší zemi zatím v plenkách, důvodem je nedostatek střední třídy. „V Polsku jsou peníze příliš mladé, bude třeba jednu generaci nebo dvě, aby vznikly velké majetky a lidé začali kupovat fotografii.“ [40]

5.6 Grażyna Kulczyk

Sbírka nejbohatší Polky je jednou z nejlepších soukromých sbírek umění ve střední Evropě. Jejím kurátorem je kritik Paweł Leszkowicz. Stále se rozvíjí, díla vytvořená různými technikami a na různých médiích se tematicky dotýkají problémů totožnosti, sexuality, víry, současného stavu umění obecně. Jak se na moderní sbírku umění přísluší, nechybí v ní ani fotografie. Je reprezentována díly takových umělců, jako jsou Katarzyna Górna, Elżbieta Jabłońska, Laura Pawela, Katarzyna Kozyra, Izabella Gustowska, Thomas Ruff, Caio Reisewitz, Candida Höfer.

Dosud byl výběr z kolekce prezentován v roce 2007 na výstavě *GK Collection #1* ve Starém pivovaru v Poznani, který majitelce galerie patří. Majitelka zde plánuje vybudovat speciální výstavní prostor, ve kterém se ocitne i celá její sbírka.

6. Umělci

Jednou z překážek v rozvoji trhu se sběratelskou fotografií v Polsku byla nepřipravenost fotografů na fungování v komerčních podmínkách. Základní problém se skrýval v tom, že neměli dostatečné znalosti, jak správně vést svůj archiv, jak připravit edici a popsat každou zvětšeninu, aby měla sběratelskou hodnotu. Proto také je většina nesoučasných prací nenákladová a nečíslovaná. Paradoxní je, že pokud má edici označenou, stává se podezřelou, neboť počítá s nedokonalou pamětí svých nestorů. Všeobecně se však uznává, že šlo o náklad 2, 3, 5 kopií (v závislosti od autora a práce), poněvadž v tehdejší době nebylo většího množství třeba. Jednalo se hlavně o zvětšeniny určené na výstavy.

Jednou z prvních osob propagujících světové standardy popisu zvětšenin byla fotografka Izabela Jaroszewska, která na stránkách magazínu *Foto Pozytyw* v letech 2001–2002 vedla o této problematice speciální rubriku.

Dalším zásadním problémem byla neschopnost správného uschování zvětšenin. Specialistka na obchod s fotografií Agnieszka Gniotek o autorech starší generace říká: „Fotografové se dělí na ty, kteří mají zvětšeniny schované pod pohovkou, a na ty, kteří je strkají nad botník.“ [41] To je důvodem jejich špatného stavu, jsou zmačkané a zprohýbané, což snižuje jejich sběratelskou hodnotu.

Ke všem těmto problémům se přidal ještě jeden. Téměř současně se začátkem rozvoje obchodu se sběratelskou fotografií v Polsku se zrodila digitální fotografie a s ní i dilema, jak kopírovat fotografie a přitom zachovat jejich archivní hodnotu. Zvláště pokud se každé dva tři roky objeví nové technologie výroby papíru nebo inkoustu.

V dnešní době je obvyklé, že většina fotografů majících ambice se účastnit sběratelského ruchu si je vědoma podmínek týkajících se přípravy díla k prodeji. Můžeme se tedy pokusit analyzovat, jací autoři se těší největšímu zájmu kupujících.

Část jmen již byla zmíněna v kapitole věnované aukčním síním, galeriím a sběratelům. Popularita autora závisí na jeho roli v dějinách fotografie, na estetické a historické hodnotě. Můžeme také říci, že zájem o dané období a styl fotografie závisí na druhu kupujícího. Rafał Kamecki z portálu Artinfo.pl rozlišuje následující skupiny kupujících:

Muzea a veřejné instituce nakupující zpravidla fotografie historické, mající hlavně archivní hodnotu. Nejčastěji jde o snímky z období od počátku existence média do druhé světové války a jejich ceny se pohybují okolo 2 tisíc zł, zřídka 4–5 tisíc zł. I když nakupují poměrně hodně, nízké ceny neslibují velké obraty.

Zasvěcenými sběrateli umění jsou převážně představitelé střední a starší generace (starší 50 let) a také mecenáši kupující práce klasiků polské fotografie. Jde zpravidla o osoby mající velké znalosti a které přesně vědí, co hledají. Mnoho z nich nakupovalo práce od prvních aukcí fotografií, kdy měly dobré objekty poměrně nízké ceny a dnes jejich hodnota narostla

víceméně o 30–50 %. Klasiky polské fotografie rozumíme zásadní autory z různých historických období, od představitelů avantgardy z počátku 20. století, jako Stefan Themerson, Kazimierz Podsadecki, Janusz Maria Brzeski, Karol Hiller, Aleksander Krzywobłocki nebo Witkacy. Práce těchto autorů jsou velmi nedostupné, např. značná část archivu Karola Hillera se nachází v Muzeu umění v Lodži. Díla těchto autorů dosahují velmi vysokých cen. Kolaps u lampy. Autoportrét od Witkacyho byl prodán na aukci v aukčním domě Polswiss Art za 135 tis. zł a heliografie Karola Hillera jsou vystaveny v Rempexu za 70 tis. zł. Dále bychom mohli vyjmenovat všechny známé aktivní fotografy po 2. světové válce. Od Zbignieva Dłubaka (práce dosahují cen do 20 tis. zł), Fortunaty Obrąpalské, Edwarda Hartwiga, Andrzeja Pawłowského (práce velmi nedostupné, neboť archiv umělce se nachází ve vlastnictví jednoho soukromého majitele) přes Zdzisława Beksińského, Jerzyho Lewczyńského, Bronisława Schlabse (archivací díla se věnuje Galerie Piekary), Marka Piaseckého, Antoniho Mikołajczyka, Józefa Robakowského, Zbigniewa Łagockého, Pawła Pierścińského až do Zygmunta Rytky, Stafana Wojneckého, „Łodzi Kaliské“, Zofie Rydetové, Krzysztofa Gierałtowského, Bogdana Konopky, Wojciecha Prażmowského, Pawła Żaka. Velkému zájmu se těší také záznamy konceptuálního působení Andrzeje Lachowicze, Natalie LL, umělců z okruhu Lodžského ateliéru filmové tvorby, Zbigniewa Libery, Mikołaje Smoczyńského.

Sběratelé s prodejem nelehce nabytých děl nebudou spěchat, a to ze dvou důvodů: jednak jsou díla nezbytná pro kompletaci sbírky, a pak se očekává ještě větší nárůst cen.

Třetí skupinou jsou lidé ve věkovém rozmezí 25–40 let, kteří si začínají lépe vydělávat. Často mají vyšší vzdělání, zaujímají střední nebo vyšší pozice, mají estetické cítění, ale nechtějí kupovat malby, protože je „necítí“ a nemají dostatečné znalosti, aby se v nich orientovali. Fotografie je jim emotivně blízká a nejraději kupují práce svých vrstevníků. Neinvestují velké sumy (průměrně 1500–4000 zł za dílo), ale nakupují pravidelně. Rafał

Kamecki je považuje za nejzajímavější klientelu. Vyjmenovat nejžádanější autory této skupiny je nejtěžší, protože jde o velmi široké spektrum osobností mladé a střední generace, jako např. Tomek Sikora, Jacek Poremba, Wojtek Wieteska, Sławoj Dubiel, Przemek Pokrycki, Nicolas Grospierre, Konrad Pustoła, Maurycy Gomulicki, Maciej Stępiński, Katarzyna Kozyra, Aneta Grzeszykowska a Jan Smaga, Joanna Zastróżna, Szymon Rogiński, Marta Deskur a mnoho dalších.

V dnešní době je o mnoho větší zájem o práce, v nichž je fotografické médium pouze využíváno jako nástroj pro vyjádření koncepce, takže nejde o tradiční fotografii. Je to konec konců shodné s trendem ve světě. „Ačkoli jsou významní moderní autoři jako Robert Adams nebo Lee Friedlander vnímáni jako „fotografové“ čerpající z tradic fotografie, nedosahují takových cen jako Thomas Struth nebo Cindy Sherman, kteří i když jsou o generaci mladší, jsou chápáni jako umělci vycházející z tradic současného umění.“ [42]

Existuje ještě čtvrtá skupina kupců, kteří prostě chtějí doma mít zajímavou dekoraci. Nemají v úmyslu vytvářet sbírku, ale stává se, že se fotografií natolik nakazí, že se zařadí do třetí skupiny popsané výše. „Znám mnoho pohovek, nad které se již další fotografie nevejdou“, říká Agnieszka Gniotek. [43]

Zeptala jsme se Pawła Żaka, jehož jak galerie Refleksy, která jej zastupuje, tak i sběratelé označují za jednoho z nejraději kupovaného umělce, jak z jeho pohledu vypadá současný obchod se sběratelskou fotografií. Autor tvrdí, že je stále více zasvěcených odběratelů fotografie, a na vlastním příkladu vidí, že během posledních několika let se prodej zvýšil. Přiznává, že kdyby měl bojovnější povahu, tak by dnes mohl svou rodinu živit prodejem zvětšenin, což by však vyžadovalo větší angažovanost v propagaci, a to on nechce. Bojí se, že by to mělo špatný vliv na jeho uměleckou práci, neboť by začal hodně přemýšlet, jak se trefit do vkusu veřejnosti, kde by se měl pohybovat a s kým by se měl seznámit. Proto se

věnuje komerční užité fotografii a vzdělávání a autorské cykly dělá pouze tehdy, jakmile cítí takovou potřebu.

Z jeho díla se nejlépe prodávají fotografie květin. Každá zvětšenina je unikát vytvořený na prošlém papíru. Za formát 35 × 45 cm nebo 35 × 45 cm v rámu 60 × 80 cm je třeba zaplatit 2600 zł. Dosud se Żakovi podařilo prodat okolo 80 kusů. Dalším jeho cyklem jsou velmi populární *Opowieści* (Vyprávění), vznikající již od roku 1996, kdy určil edici na 50 kusů. O zásadách popisu a edice děl se tehdy dozvěděl od známého fotografa Juliusze Sokołowského. I když dnes přiznává, že jde o dosti velkou edici, prodal více než 30 kusů nejpopulárnějších prací z tohoto cyklu. Ve značně menších edicích 7 exemplářů jsou dostupné jeho práce z cyklu *Zátiší*. Během dvou let jich prodal okolo 30 za cenu 4500 zł za kus.

Paweł Żak, jedna z unikátních fotografií květů vytvořená na starém fotopapíře.

Rozhodně nejhůře se prodávají autoportréty z cyklu *Bliski znajomy* (Blízký známý), což potvrzuje teorii, že se v Polsku obecně špatně prodávají portrétní snímky.

I když během posledních let vidí nárůst prodeje, pociťuje i důsledky krize. Donedávna měl 3–4 obchodní hovory měsíčně, dnes nanejvýš jeden. S galerií Refleksy má dohodu, že jestli jej kontaktuje přímo zákazník, pak se nejprve zeptá, kde se o jeho dílech dozvěděl. Jestliže prostřednictvím galerie, pak po transakci odevzdává galerii příslušný podíl. Jestliže z jiných zdrojů (internet, výstava) pak prodává dílo přímo.

Vedle soukromých sbírek jsou díla Pawła Żaka zastoupena také v Národním muzeu ve Varšavě, Muzeu umění v Lodži, Centru současného umění ve Varšavě a také ve Francouzské národní knihovně, na což je náležitě hrdý. [44]

Závěr

Když jsem se chystala psát tuto práci, ze všech stran jsem slyšela skeptické poznámky, že to bude velmi krátký text, neboť tento jev v Polsku neexistuje. Jak se později ukázalo, nebyla to naštěstí pravda. Samozřejmě, jak je pro mladý trh typické, je tady ještě mnoho věcí, které je třeba udělat, ale na základě analýzy činnosti aukčních domů, galerií a sběratelů je jasně vidět, že od roku 2003 nastal značný rozvoj.

Na závěr bych chtěla prezentovat čísla podporující tuto tezi. Nejsnazší by bylo srovnat výsledky prodeje na aukcích, protože tyto údaje jsou k dispozici na portálu Artinfo.pl. Specialisté však radí, abychom se na prodej fotografií dívali raději z pohledu množství, a nikoli hodnot, protože fotografie je zatím poměrně nízko hodnocená, zvláště ve srovnání s malířstvím. V minulém roce se na aukcích fotografií v aukčním domě Rempex podařilo dosáhnout obratu překračujícího 200 tis. zł, přičemž běžná aukce obrazů dosahuje výsledků 800 tis. až 1 mil. zł. Na celkový obrat má jistě také vliv skutečnost, že aukce fotografií jsou organizovány pouze dvakrát ročně,

kdežto malířství a ostatních směrů několik desítek.

Ze srovnání množství je pak patrné, že za posledních deset let na aukčním trhu se z vystavených více než 5500 fotografií prodalo přes 2000, což představuje okolo 35 % z celkového počtu, přičemž v případě malířství to bylo pouze 30 %. Na aukcích roste počet nabízených fotografií. V roce 2004 to bylo 344 a v roce 2009 se toto číslo vyšplhalo již na 1700 položek. Krize, která se v minulém roce ani tomuto trhu nevyhnula, způsobila pokles obratu v případě obchodu s malířstvím o 40 %, přičemž prodej fotografií klesl pouze o 15 %.

Na druhou stranu Krzysztof Madelski odhaduje, že se v dnešní době hodnota celého trhu s fotografií pohybuje kolem 10 mil. zł, což vzhledem k počtu umělců působících v Polsku není nijak imponující částka. [45]

Jaké jsou tedy překážky rozvoje obchodu se sběratelskou fotografií? Největší význam mají dva faktory. Především je to mělkost trhu čili malé množství peněz určených na nákup fotografií. Vyplývá to také z historických podmínek v Polsku. Takzvaná střední třída se teprve utváří, lidé si ještě nestihli vypracovat dostatečnou finanční rezervu, kterou by byli ochotni věnovat na umění, a zvláště pak na fotografie. Druhým, podle mého názoru stejně důležitým problémem je nízká úroveň vizuálního vzdělání v Polsku. Stále se ještě potýkáme s nedostatkem základních znalostí z oboru dějin umění a fotografie a s tím souvisejícího povědomí o tvůrčím procesu a hodnotě děl autorů.

Dosáhneme někdy úrovně rozvinutého trhu srovnatelného se západními zeměmi? Rafał Kamecki odhaduje, že současný horizont investic týkajících se fotografie je 10 let, a Cezary Pieczyński se obává, že by mohl být i dvakrát delší. [46] [47]

Odkazy

[1] rozhovor autorky s Cezarym Pieczyńským, 7.2010.

[2] *Światłoczułe. Kolekcje fotografii w Muzeum Narodowym w Warszawie.* Katalog výstavy. Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie, 2009, ISBN 978-83-7100-802-3.

[3] rozhovor autorky s Piotrem Lengiewiczem, 7.2010.

[4] rozhovor autorky s Agnieszkou Gniotek, 7.2010.

[5] viz pramen č. 1.

[6] BIAŁYNICKA-BIRULA, J.: *Rynek dzieł sztuki w Polsce. Aspekty prawno-ekonimiczne.* Zpráva pro Ministerstvo kultury a národního dědictví, 2008.

[7] BÜCHNER, I.: *Fotografia Polska i nie tylko….* Aukční katalog. Warszawa: Dom Aukcyjny Polswiss Art, 2003.

[8] rozhovor autorky s Martou Kołakowskou, 7.2010.

[9] viz pramen č. 8.

[10] viz pramen č. 3.

[11] www.artinfo.pl

[12] viz pramen č. 3.

[13] viz pramen č. 3.

[14] viz pramen č. 3.

[15] rozhovor autorky s Konradem Szukalským, 7.2010.

[16] rozhovor autorky s Katarzynou Żebrowskou, 7.2010.

[17] rozhovor autorky s Łukaszem Smudzińským, 7.2010.

[18] viz pramen č. 17.

[19] viz pramen č. 17.

[20] MARCUS, J. S.: *Polish Art, On Tour. Young Artists Turn Poland Into a Contemporary-Art Hot Spot.* The Wall Street Journal, 13.11.2009, http://online.wsj.com/article/SB125806637659446081.html.

[21] rozhovor autorky s Agnieszkou Czarneckou, 7.2010.

[22] viz pramen č. 21.

[23] viz pramen č. 21.

[24] BAZYLKO P.: *Polskie galerie na targach Art Basel 38.* ArtBazaar - Kolekcjonowanie Sztuki Najnowszej, 15.06.2007, http://artbazaar.blogspot.com/2007/06/polskie-galerie-na-targach-art-basel-38.html.

[25] viz pramen č. 4.

[26] *Opętani sztuką - najwybitniejsze prywatne polskie kolekcje.* Wprost, 30.12.2005, http://www.wprost.pl/ar/?O=85485.

[27] JĘDRZEJEWSKI, W.: *Moje ulubione fotografie.* Katalog výstavy. Warszawa: Agencja Reklamowa Codex Media, 2002, ISBN 83-900634-6-8.

[28] rozhovor autorky s Wojciechem Jędrzejewským, 7.2010.

[29] viz pramen č. 26.

[30] MILISZKIEWICZ, J.: *Poszukiwane są zdjęcia z czasów PRL*. Rzeczpospolita, 13.02.2009, http://www.rp.pl/artykul/7,261998.html.

[31] viz pramen č. 26.

[32] viz pramen č. 30.

[33] viz pramen č. 28.

[34] rozhovor autorky s Krzysztofem Madelským, 7.2010.

[35] viz pramen č. 34.

[36] viz pramen č. 34.

[37] email od Mateusze Madelského z 24. 7. 2010.

[38] MAŁKOWSKA, M.: *Awangarda mieszka w Łodzi.* Rzeczpospolita, 3.05.2009, http://www.rp.pl/artykul/300025.html.

[39] rozhovor autorky s Dariuszem Bieńkowským, 7.2010.

[40] viz pramen č. 1.

[41] viz pramen č. 4.

[42] BADGER, G.: *Collecting photography*. London: Mitchell Beazley, 2003, ISBN 1-84000-726-5, s. 21.

[43] viz pramen č. 4.

[44] rozhovor autorky s Pawłem Żakem, 7.2010.

[45] viz pramen č. 34.

[46] rozhovor autorky s Rafałem Kameckým, 7.2010.

[47] viz pramen č. 1.

Použitá literatura

BADGER, G.: *Collecting photography.* London: Mitchell Beazley, 2003, ISBN 1-84000-726-5.

BAZYLKO, P.; MASIEWICZ, K.: *Przewodnik kolekcjonera sztuki najnowszej.* Warszawa-Kraków: Fundacja Bęc Zmiana i Korporacja Ha!art, 2008, ISBN 978-83-61407-88-1 i 978-83-925107-3-4.

COTTON, CH.: *The photograph as contemporary art.* New edition. London: Thames&Hudson Ltd, 2009, ISBN 978-0-500-20401-6

Fotografia – historia i sztuka. Katalog sbírky fotografií Národního muzea ve Vratislavi, Wydawnictwo Muzeum Narodowego we Wrocławiu, 2007.

Fotoobrazy. Gest plastyczny w fotografii. Ze zbiorów Dariusza i Krzysztofa Bieńkowskich. Katalog výstavy. Łódź: Muzeum Sztuki w Łodzi, 2006, ISBN 83-87937-44-4.

HARASYM, J.: *Stare fotografie. Poradnik kolekcjonera.* Warszawa: Arkady, 2005, ISBN 83-213-4353-8.

JĘDRZEJEWSKI, W.: *Moje ulubione fotografie.* Katalog výstavy. Warszawa: Agencja Reklamowa Codex Media, 2002, ISBN 83-900634-6-8

MAZUR, A.: *Historie fotografii w Polsce 1839–2009.* Warszawa: Fundacja Sztuk Wizualnych i CSW Zamek Ujazdowski w Warszawie, 2010, ISBN 978-83-928967-2-2.

NOBLE, L.: *The Art of Collecting Photography.* Lausanne: AVA Publishing SA, 2006, ISBN 10: 2-88479-028-4, ISBN 13: 978-2-88479-028-4.

ROTTENBERG, A.: *Sztuka w Polsce. 1945 2005.* Warszawa: STENTOR, 2005, ISBN 83-89315-57-2.

Światłoczułe. Kolekcje fotografii w Muzeum Narodowym w Warszawie. Katalog výstavy. Warszawa: Muzeum Narodowe w Warszawie, 2009, ISBN 978-83-7100-802-3.

artbazaar.blogspot.com
www.archeologiafotografii.pl
www.artinfo.pl
www.artprice.com
www.christies.com
www.czarnagaleria.net
www.desa.pl
www.eastmanhouse.org
www.fotorejestr.net
www.galeriaego.pl
www.galeria-piekary.com.pl
www.galeriarefleksy.pl
www.leto.pl
www.moma.org
www.obieg.pl
www.parisphoto.fr
www.phillipsdepury.com
www.raster.art.pl
www.sothebys.com
www.swanngalleries.com

www.sztuka.pl
www.theartstory.org
www.vam.ac.uk
www.yoursgallery.pl
www.zpafiska.pl

Jmenný rejstřík

Abbot Berenice 16
Adams Robert 87
Albert princ 14
Alta Hynek 50
Andrzejewska Anita 66, 67
Atget Eugène 16
Atys Kuba 67
Avedon Richard 27, 66
Ballen Roger 49
Barr Jr. Alfred H. 16
Bazylko Piotr 62
Bąkowski Janusz 59
Beczek Marek 31
Beksiński Zdzisław 80, 86
Berendt Filip 50, 51
Bernhard Ruth 16
Beyer Karol 20
Białynicka-Birula Joanna 25
Bieńkowski Dariusz 71, 78, 80
Bieńkowski Krzysztof 78
Biernacki Remigiusz 45
Bogacka Agata 74
Boots Frank 27, 67
Breguła Karolina 35, 80
Brzeski Janusz Maria 73, 86
Buczkowska Aleksandra 80
Buczkowska Dorota 53

Bujnowski Piotr 60
Bullock Wynn 16
Bułhak Jan 27, 31, 35, 39
Büchner Iwona 26
Cartier-Bresson Henry 27, 66
Chiarenza Carl 16
Chomętowska Zofia 59
Chrząszczowa Maria 59
Chudy Joanna 69, 74, 75
Clark Larry 81
Cromer Gabriel 16
Czarnecka Agnieszka 52, 53
Czartoryska Urszula 23, 80
Czerwijowska Helena 37
Dalí Salvador 16
Daguerre Louis Jacques Mandé 14
Dąbrowski Kuba 50
DeCarava Roy 16
Dederko Marian 73
Delbrouck Vincent 50
Deskur Marta 32, 87
Dłubak Zbigniew 37, 58, 59, 73, 81, 86
Dorys Benedykt Jerzy 59, 73
Dubiel Sławoj 31, 35, 87
Dziaczkowski Jan 50, 51
Ernst Max 16
Erwitt Elliott 47
Fangor Wojciech 79
Friedlander 87
Fullerton-Batten Julia 77

Gee Helen 16
Gierałtowski Krzysztof 29, 39, 67, 68, 86
Gierzyńska Teresa 52, 53, 73
Gniotek Agnieszka 22, 31, 32, 85, 87
Goldin Nan 49, 81
Gomulicki Maurycy 55, 56, 73, 81, 87
Gorczyca Łukasz 60, 62
Górna Katarzyna 73, 83
Grarup Jan 47
Grospierre Nicolas 50, 60, 62, 87
Grynberg Mikołaj 43
Grzeszykowska Aneta 60, 61, 62, 73, 87
Gudzowaty Aleksander 46
Gudzowaty Tomasz 34, 44, 46, 47, 48
Gursky Andreas 18
Gustowska Izabella 77, 83
Hagerman Jeronimo
Hartwig Edward 31, 34, 39, 86
Herschel John Frederick William 14
Hido Todd 49
Hiller Karol 78, 80, 81, 86
Horowitz Ryszard 39
Höfer Candida 83
Huan Zhang 81
Imiela-Szcześniak Anna 74
Jabłońska Elżbieta 73, 74, 83
Janin Zuzanna 74, 81
Jaroszewska Izabela 84
Jaskmanický Jiří 23
Jędrzejewski Wojciech 22, 66, 67, 68, 71, 74

Jurecki Krzysztof 23, 52
Kaas Patricia 44
Kaczyński Michał 60, 62
Kamecki Rafał 85, 91
Kannisto Sanny 47
Kantor Tadeusz 35, 36
Kołakowska Marta 26, 28, 31, 55, 56
Konopka Bogdan 44, 45, 86
Korty Raoul 16
Kosidowski Jan 20
Kossak Juliusz 31
Kostrzewa Jerzy 35
Kowalski Grzegorz 77
Kozyra Katarzyna 73, 83, 87
Krajewska Zuza 74
Krzywobłocki Aleksander 86
Kuczyńska Ania 53
Kulczyk Grażyna 71, 83
Kulik Zofia 23, 40, 52, 73
Kuzyszyn Konrad 81
Lachowicz Andrzej 86
Latoszek Rafał 31
Lech Andrzej Jerzy 47
Lengiewicz Piotr 21, 33, 37
Leszkowicz Paweł 83
Levy Julien 16
Lewandowski Rafał 58, 59
Lewczyński Jerzy 59, 79, 81, 86
Libera Zbigniew 60, 62, 86
Lindbergh Peter 27, 28 66, 67, 68

LL Natalia 40, 52, 74, 76, 86
Ludvík I 14
Lyons Nathan 16
Łagocki Zbigniew 86
Łódź Kaliska 86
Łuniewska Magda 74
Maciejowski Marcin 60
Madelski Krzysztof 72, 73, 74, 76, 91
Madelski Mateusz 76
Maitre Pascal 47
Majak Katarzyna 31
Malczewski Jacek 31
Maszewicz Krzysztof 62
Mazur Adam 24, 72, 73, 74
McCarthy Paul 81
Mercadier Corinne 49
Meyet Leopold 20
Michałkow Boris 81
Mikołajczyk Antoni 86
Milach Rafał 47, 48
Modrak Jerzy 30
Murak Teresa 52
Mikyta Svätopulk 50
Napoleon III císař 15
Newman Arnold 16
Niedenthal Chris 28, 29, 39, 66, 67
Niewiadomski Tomek 39, 40, 44
Obrąpalska Fortunata 35, 58, 59, 73, 80, 81, 86
Orzechowska Nicole 29
Orzeszkowa Eliza 20

Pajewski Jakub 43, 67
Pańczuk Adam 35, 48, 49
Partum Ewa 52
Pawela Laura 83
Pawłowski Andrzej 75, 86
Pedro II císař 15
Petersen Oiko 31
Piasecki Marek 59, 81, 86
Picasso Pablo 16
Pieczyński Cezary 19, 22, 71, 81, 82, 91
Pierściński Paweł 66, 67, 69, 73, 86
Podsadecki Kazimierz 73, 86
Pokrycki Przemysław 35, 43, 50, 87
Poremba Jacek 39, 40, 43, 74, 87
Porter Elliot 16
Prażmowski Wojciech 66, 67, 68, 74, 86
Prażuch Wiesław 20
Prince Richard 18
Prošek Václav 22
Pruszkowski Krzysztof 44, 45, 46
Przeździak-Betlej Magda 43
Pustoła Konrad 50, 68, 71, 87
Rajkowska Joanna 50, 51
Rassalski Stefan 40
Ray Man 16
Reisewitz Caio 83
Reylander Oscar Gustave 15
Robakowski Józef 79, 80, 86
Robertson James 14
Rogiński Szymon 53, 87

Rolke Tadeusz 39, 74
Rubell Don 62
Rubell Mera 62
Ruff Thomas 81, 83
Rydet Zofia 59, 73, 86
Rytka Zygmunt 34, 39, 67, 69, 86
Sagatowska Katarzyna 43
Salgado Sebastiao 47
Sasnal Wilhelm 60
Sawicka Jadwiga 80
Schlabs Bronisław 59, 73, 75, 80, 81, 86
Schmidt Marian 43, 44, 45
Sempoliński Leonard 40, 59
Serrano Andreas 81
Sherman Cindy 62, 87
Sheybal Adam 58
Sieff Jeanloup 49, 66
Sikora Tomek 35, 40, 43, 87
Siskind Aaron 16
Smaga Jan 60, 61, 62, 87
Smoczyński Mikołaj 80, 86
Smolikowski Seweryn 20
Smudziński Łukasz 47, 48, 49
Sobol Jacob aue 47
Sobota Adam 23, 24
Sokołowska Basia 43, 44
Sokołowski Juliusz 88
Sokół Łukasz 43
Spałwan Jan 67
Starowieyski Franciszek 31

Stażewski Henryk 78
Steichen Edward 18
Stępiński Maciej 55, 56, 57, 87
Stieglitz Alfred 16
Strasburger Karol 30
Strenger Erich 16
Strober Sydney 22
Strumiłło Andrzej 59
Struth Thomas 87
Szcześniak Szymon 47
Szukalski Konrad 41
Świetlik Andrzej 39, 67, 73
Talbot William Henry Fox 14
Themerson Stefan 80, 86
Tomaszewski Tomasz 34, 68
Tsuzuki Kyoichi 77
Turlington Christy 28, 68
Uklański Piotr 19
Vajd Aleksandra 50
Vestal David 16
Viktorie královna 14
Wański Tadeusz 30, 31, 35, 66, 67
Webb Alex 47
Weinberg Harry 59
Wesołowski Artur 39
White Minor 16
Wiechowska Monika 53
Wieczorek Bartek 74
Wieteska Wojtek 35, 39, 40, 43, 47, 87
Witkiewicz - Witkacy Stanisław Ignacy 27, 28, 37, 73, 86
Witkin Lee 16
Wojnecki Stefan 86
Wrocławska Paulina 62
Zastróżna Joanna 32, 87
Żak Paweł 43, 44, 69, 70, 80, 87, 88, 89
Żebrowska Alicja 73
Żebrowska Katarzyna 43, 44, 45